

KALANGYA

ALAPITOTTA
SZENTELEKY KORNÉL

SZERKESZTIK:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE

1937 május

VI. évf. 2. szám

20.000 DINÁROS IRODALMI PÁLYÁZAT	49
SZEGEDI EMIL: Világpolitikai szemle	51
HERCEG JÁNOS: Örök szerelmem (elbeszélés)	58
MARKOVICH MIHÁLY: A fekete torony	63
ARATÓ ENDRE verse	65
BERÉNYI JÁNOS: Csillagüző (elbeszélés)	66
DUDÁS KÁLMÁN verse	72
KRISTÁLY ISTVÁN: Tavaszai ár (elbeszélés)	73
BERÉNYI JÁNOS versei	81
MEGJEGYZÉSEK	84
SZIRMAI KÁROLY: Kende Ferenc és a Kalangya	85
KÁZMÉR ERNŐ irodalmi szemléje	86
AMBRUS BALÁZS: Zilahy Lajos: A fegyverek visszanéznek	93
KISBÉRY JÁNOS: Börcsök Erzsébet: Vándor a Nisavánál	94

JUGOSZLÁVIÁBAN

Egyes szám ára . . .	10 Din.
Negyed évre	30 Din.
Félévre	60 Din.
Egész évre	120 Din.

MAGYARORSZÁGON

Egyes szám ára . . .	1'50 Pengő
Negyed évre	4'50 Pengő
Félévre	9'— Pengő
Egész évre	18— Pengő

Cena : Za celu godinu Din. 120.— pola godine Din. 60'— 3 meseca Din. 30 — Pojed. broj Din. 10. -

20.000 DINÁROS IRODALMI PÁLYÁZAT

Schwarz Jenő, a Bácskai Cukorgyár Rt. vezérigazgatója, huszezer dinárt tűzött ki a jugoszláv-magyar közeledés ügyét szolgáló irodalmi pályázatokra

A Kalangya, a jugoszláviai magyarság irodalmi, művészeti és kritikai folyóirata, midőn az idén új köntösben, új formában és új, frissebb szellemben megindult, egyéb célkitűzései mellett programjába vette a népek békéje és közeledése eszméjének szolgálatát is. A Kalangya, megértve az új idők parancsát, különös gondot kíván fordítani a jugoszláv-magyar baráti közeledés gondolatának serkentésére, azoknak az eszközöknek és lehetőségeknek felhasználásával, melyek a szellemi és kulturális élet területein kínálkoznak. Kölcsönös megismerés nélkül alig képzelhető el őszinte közeledés, a megismerésre viszont alig van járhatóbb út az irodalomnál. A szellemi és kulturális közeledés előfeltétele a gazdasági és politikai együttműködésnek, az előbbi mintegy előkészíti a lelkeket a tartósabb és mélyebbről fakadó barátság gondolatának befogadására.

A szó és az írás kulturákat és népeket összekapcsoló erejét ismerte fel Schwarz Jenő, a Bácskai Cukorgyár Rt. vezérigazgatója akkor, midőn arról a nemes, nagyszerű és kisebbségi kulturéletünkben egyedülálló szándékáról értesítette a Kalangya szerkesztőségét, hogy 20.000 dinárt bocsájt oly irodalmi pályázat céljaira, mely a két szomszédnép közeledésének ügyét egyengeti. A Kalangya szerkesztősége Schwarz Jenő vezérigazgató megértő gesztusát a legnagyobb lelkesedéssel fogadta és a kapott intencióknak megfelelően a következő

PÁLYÁZATOT

írja ki:

1. Regénypályázat, díj 7000 dinár.

A regénypályázaton részt vehet minden *Jugoszláviában* élő magyar író. A regény tárgya szabadon választható. Egyetlen kikötés, hogy a regénynek *művészi formában s propagandisztikus eszközök mellőzésével*, a jugoszláv és magyar nép közeledésének ügyét kell szolgálnia.

A gépirásos pályaművek, jeligével ellátva, a Kalangya szerkesztőségéhez küldendők. A beküldési határidő: 1938 május 1.

A jeligés pályamű mellé csatolni kell az író nevét és állandó lakhelyét tartalmazó zárt borítékot is.

A bírálóbizottság a regény- és novella-díjakat, csak Jugoszláviában élő íróknak adja ki.

Figyelmeztetjük a pályázókat, hogy a papirnak csupán egyik oldalán irjanak.

A díj odaítéléséről héttagu bírálóbizottság dönt.

A díj-nyertes regény leközlési joga, a 7000 dináros díj kifizetésével, a Kalangyát illeti meg. A regény könyvalakban való kiadási joga az íróé marad. A Kalangyának jogában áll a második legjobbnak talált regényt — szabad megállapodás után — leközlésre megvásárolni.

2. Novellapályázat.

Első díj 1500, második díj 1000 harmadik díj 500 dinár.

Mint a regénypályázaton, úgy ezen a pályázaton is csak jugoszláviai magyar írók vehetnek részt, a feltételek változatlanok.

A gépirásos jelíges pályaművek beküldési határideje: 1937 szeptember 1.

A regénypályázat eredményét 1938 augusztus 1-én, a novellapályázatét: 1937 december 1-én közöljük.

3. Ugyancsak 10.000 dináros.

PÁLYÁZATOT

ír ki a Kalangya szerkesztősége a jugoszláv írók számára is. E pályázaton *csak jugoszláv írók* vehetnek részt. A feltételek és pályadíjak azonosak az 1. és 2. pont alattiakkal. Csupán a bírálóbizottság lesz más összetételű. *Az idetartozó pályaművek odaítélésében jugoszláv írók döntenek.* A szerb és horvát nyelvű pályaművek szintén a Kalangya szerkesztőségének címére küldendők. Ez utóbbi pályázat meg fog jelenni a jugoszláv folyóiratokban is.

Novivrbász, 1937 árpilis hó 30.

A Kalangya szerkesztősége.

VILÁGPOLITIKAI SZEMLE

Az európai politikai közvéleményt napjainkban a következő fontosabb problémák foglalkoztatják:

1. mindenekelőtt a félelmetesen nagyszabású, a kis és az úgynevezett »semleges« államokra is kiterjedő, általános fegyverkezés,

2. a veszedelmesen izzó spanyol hatalmi kérdés, kapcsolatban a be nem avatkozás kétségbeejtően gyenge fogadalmával,

3. a Földközi tengeri olasz-angol feszültség és a Suez-kérdés, összefüggésben az új olasz gyarmati terjeszkedéssel és a támadó jellegű készülődésekkel,

4. az új nyugati biztonsági egyezmény (neo-Locarno) megkötésére irányuló erőfeszítések, Németország és Itália kibúvókat kereső diplomáciai machinációival és »ellenköveteléscivel« Keleten,

5. Oroszországnak az európai nagypolitikából való kitesséklésre irányuló olasz-német törekvések (antibolszevista-blokk megteremtése),

6. a Népszövetség problémája a statutumok reformjával kapcsolatban,

7. a Dunavölgy államainak problémája, komplikálva a nagyhatalmak (Németország—Franciaország—Olaszország) féltékeny versengésével a befolyásért,

8. a kisantant és a balkáni blokk államainak új kelet-közép-európai koncepciója, függetlenülési tendenciákkal,

9. az orosz-török kérdés, a Dardanella-kijárat érzékeny problémájával súlyosbitva,

10. Anglia távolkeleti küzdelmei az ébredező és egyre agresszivebbé váló nacionalizmusokkal, tekintettel a két lesbenállóra: Japánra és a Szovjet-Unióra,

11. a német gyarmati kérdés és a nyersanyagelosztás problémája.

Ha ezekhez a problémákhoz hozzáveszünk még néhány »lokális« kérdést, mint az osztrák-német, osztrák-csehszlovák, olasz-osztrák, német-csehszlovák, lengyel-német-francia, magyar-jugoszláv, belga-német, angol-orosz, német-japán és török-francia problémát, nagyjában áttekintettük az egész európai és interkontinentális viharanyagot, amely fojtó sullyal nehezedik a világra és egyre reménytelenebbül kuszálódik a végső kifejlés: a háboru felé. Ezek a problémák egymástól nem függetlenek, láthatóan vagy láthatatlanul összefüggnek, és surlódási felületeik kisülései állandó vibrációban tartják a világot.

A politikai problémák azonban nemcsak egymással, hanem egész sor gazdasági kérdéssel is szoros összefüggésben állnak. A világpolitika és világgazdaság problémái egymástól elválaszthatatlanok és csak kölcsönös összefüggéseikben érthetők meg. A

harc piacokért, utakért, stratégiai pontokért, nyersanyagért folyik. A felduzzadt népesség és a felduzzadt termelés új területeket keres. Ha kell erőszakkal. Politikai, gazdasági és világnézeti háború folyik a világon. Lappangó harc, amely egy gyufaszál miatt nyílt ellenségeskedésben törhet ki.

A FÖLDKÖZI TENGER

A földközítengeri olasz-angol feszültség oka közismert. Az angol impérium távolkeleti piacai és hatalmas bázisai felé a legrövidebb ut a Földközi tengeren és a Szuezi-csatornán keresztül vezet. Az angol politikának évszázadok óta minden törekvése arra irányul, hogy ennek az utnak a szabadságát és biztonságát megőrizze. Ezt a célt szolgálja a nyugati kapu Gibraltár és azok a flottabázisok, amelyeket a Földközi tengeren kiépítettek. (Málta, Cyprus, Alexandria, Port-Said, Jaffa és Haifa). Ezt az angol védelmi láncot, amelyet újabban uszó légi bázisokkal is kiegészítettek, vette szemügyre az új olasz imperializmus, amikor a gyarmatbirodalma felé vezető utak biztosítására ellentámpontokat épített ki a Földközi tengeren. (Pantellária Máltával szemben, Tripolisz Máltától délre. Dodekanézosz és Rhodosz Cyprusszal szemben, végül Tobruk Libyában, Alexandriával egyvonalban). Nem vitás, miért ellenezte Anglia az abesszíniai olasz hódítást, és miért nem akarja azt elismerni. Etiópia meghódításával ugyanis Itália érdekeltsege a Földközi tenger középső részén jelentékenyen megnövekedett. Az új olasz gyarmatbirodalomba vezető legrövidebb ut Szuezi, amelyet a Cyprus—Haifa—Alexandria által bezárt angol védelmi acélháromszög tart ölelésében. Már most ha Itália hajói előtt az angol Mediterrán-flotta elzárná az utat, csak egy lehetőség maradna Abesszínia megközelítésére: a libyai előretörés angol Sudánon keresztül. De, ha tudjuk, hogy Libya legdélibb pontja is több, mint 2000 kilométernyire van Abesszínia északi határától, érthetővé válik az olasz diplomácia minden erőfeszítése a Földközi tengeri *status quo*, esetleg a tulsuly biztosítására.

A középtengeri olasz »konkurrens« támaszpontok kiépítése az angol bázisok sakkbantartása rendkívüli idegességet keltett a szigetországban. Vitális angol érdekeket láttak veszélyeztetve, ugyanakkor azonban az erejében megduzzadt Itáliát is idegesítette az angol földközítengeri hegemonia, főleg miután az angol admirális az Adrián is tapogatózó lépéseket tett esetleges bázisok szerzésére. Ilyen körülmények között mind a két fél szempontjából legplauzibilisabbnak látszott a megegyezés. Január 2-ikán aláírták a »gentleman agreement«-t, amely szerint a Földközi tenger ki- és bejáratai, valamint a hajózás szabadok, mert a tengernek és kapuinak szabadsága mind a két szerződő félnek vitális érdeke. Kötelezik magukat továbbá, hogy a *status quo antea*, amennyiben azok a földközítengeri államok szuverenitására vonatkoznak, nem fogják megsérteni és tisztelőben tarják egymás jogait.

Két hónap sem telt el, amikor Mussolini az »uriemberi megállapodás« után elindult Libyába, ahol már elkészült az 1900 kilométer hosszú Tripolisz—Tobruk stratégiai ut, — az újabb fenyegetés.

Ezen az új, nagyszerű úton szükség esetén hihetetlen gyorsasággal lehet csapattesteket elmozdítani egyrészt Egyiptom (Suez), másrészt Tunisz felé. Libyát ez az út elsőrangú katonai jelentőségű területté teszi, főleg ha elkészülnek a Tripolisz-Tobruk-i főút kiágazásai a sivatagon keresztül angol Sudán felé. Ezek a körülmények továbbá a Duce libyai utjának az a be nem vallott célja, hogy az »Islam védője« szerepében hangulatot keltsen a brit-ellenes törzsek között, Angliát a tengeri támaszpontok megerősítése mellett arra készítették, hogy nagy lendülettel lásson hozzá egyiptomi hadserege motorizálásához és átcsoportosításához az Ismail—Suez (nyugati) vonalra.

Egyáltalán nem állítható tehát, hogy a »gentleman agreement« után az olasz-angol feszültség megszűnt volna.

A FEGYVERKEZÉS

Az angol kormány nem régen bejelentett gigantikus fegyverkezési programja azonban nemcsak Olasz- és Németországnak, továbbá Japánnak hasonló nagyszabású katonai-technikai készülődésére szánt energikus válasz, hanem az Empire szempontjából parancsoló szükségesség is. A világbirodalom testének legtávolabbi részlein egy idő óta ijesztő rianások hallatszanak. Az egyiptomi nacionalizmus, új fellángolása, a pánarab és a mohamedán tömegek megmozdulása Közel- és Távol-Keleten, a japán és az orosz aspirációi Közép-Ázsiában és az Indiai Óceán keleti partjain, elsősorban az angol világbirodalom számtalan birtoktesteit, utjait, nyersanyagforrásait és piacait fenyegetik nyíltan, vagy burkoltan.

Az öt éves angol fegyverkezési terv végrehajtására 323 milliárd dinárt szavaztak meg (másfélmilliárd font).

Az angol Fehér Könyv adatai szerint Anglia öt év alatt 600 millió font sterlinget költ stratégiai támpontok kiépítésére. A flottát úgy fejlesztik, hogy tulszárnyalja a német-olasz-japán flotta együttes erejét (tiz új sorhajó és 70 új cirkáló). Az angol tengeri légi flotta az olasznak, (amely 1935-ig a legerősebb és legmodernebb volt), kétszerese lesz. A tiz angol repülőgép-anyahajóval szemben Olaszországnak csak kettő van. Herbert *Röhm*, egy angol katonai szakértő szerint Anglia a flottafejlesztésre előirányzott 600 millió font után fenmaradó 900 millió fontot nem szárazföldi hadereje, hanem a hadiipar tökéletes kiépítésére fordítja. Ez azt jelenti, hogy Anglia nem fog felhalmozni irtózatosszerű fegyverkezéseket, hanem úgy rendezkedik be, hogy háború esetén egész nemzeti termelését a háború szolgálatába állíthassa. A szárazföldi haderő számottevő fejlesztéséről nincs szó a Fehér Könyvben, amiből következtetni lehet arra, hogy Anglia a közeljövőben nem lesz abban a helyzetben, hogy az európai kontinensre jelentékeny hadsereget tudjon küldeni. Ez a körülmény világosan megmagyarázza Franciaország ragaszkodását szovjet-orosz szövetségéhez.

Franciaország 10.000.000.000 frankos nemzetvédelmi kölcsönét lejegyezték. Ennek az összegnek 26%-át a repülés, 38%-át a flotta és 36%-át a szárazföldi haderő fejlesztésére és tökéletesítésére fordítják.

A francia hadvezetőség minden törekvése az, hogy adott pillanatban az angol és francia flotta együttműködjék úgy az Atlanti Óceánon, mint a Földközi tengeren. Ebből a célból a flottát olyan mértékben fejlesztik, hogy a Földközi tengeren egyedül (az angol mediterrán flotta nélkül) legalább olyan erős legyen, mint az olasz, az Atlanti Óceánon pedig legalább olyan, mint a német flotta. A francia flottafejlesztést siettetni Olaszország nyílt beavatkozása a spanyol háborúba, aminek nyilvánuló célja a Franco-féle nemzetiek győzelménél a földközítengeri hegemonia megszerzése. ami úgy az angol, mint a francia érdekeket a legélesebben sérti.

Az USA, mivel szárazföldi veszély nem fenyegeti, hadiflottáját fejleszti minden képzelhető felülmúló méretekben. A flottafejlesztési program végrehajtására 530 millió dollárt irányoztak elő. Nyolcvan csatahajó épül és a legénység létszáma 110.000-re emelkedik. Épül 250 új hidroplán is.

Németország a legnagyobb iramban fegyverkezik. Nem csak az összes hadiipari üzemek dolgoznak kapacitásuk 80—90 százalékával, hanem a kémiai gyárak is. A flottaépítési program 400.000 tonnát irányoz elő. Ez a hajótonnamennyiség 1941 előtt aligha készülhet el. A helyzet most az, hogy Németország egész nemzeti termelését úgy szervezi meg, hogy háború esetén az ország és a haderő ellátása ne szenvedhessen csorbát.

Míg Olaszország a Földközi tengeren, Németország a Keleti tengeren törekszik tulsulyra. Itt azonban szembe találja magát egy új tengeri nagyhatalommal, Oroszországgal. Közismert, hogy a Szovjet-Uniónak van ma a legnagyobb és legtökéletesebb buvárhajó-flottája és igen magas nívón áll tengeri aviatikája is. A keletitengeri német aspirációkat a francia-angol-országi flotta együttes sokszoros ereje teszi illuzórikussá. A francia-országi szövetségnek kétségkívül jelentősége ebben a tengeri együttműködésben rejlik, ami megfelel az angol érdekeknek is.

SZERZŐDÉSEK HÁLÓZATA

Míg egyfelől a legnagyobb szabású fegyverkezést és haditechnikai tökéletesedésre, harci előkészületekre való kétségtelen törekvéseket látjuk, másrészt, mint már két évtizede szakadatlanul, megújulnak azok az igyekezetek — őszinték, vagy nem őszinték — amelyeknek célja a béke fenntartása és örök időkre való biztosítása a kontinensen. Nem hangzik el nyilatkozat felelős államférfiu szájából, amelynek unalomig ismert refrénje ne a békére való törekvés és békepolitika hangoztatása volna s mégis az a valóság, hogy a világ népei »tengelyek«, világnézetek, blokkok és paktumok merev falai mögé rejtőznek. A világdemokráciával szemben áll a világfaszizmus, a Páris—London-i tengellyel szemben áll a Berlin—Római-tengely, a balkáni blokkal szemben az olasz-magyar-osztrák blokk.

Érdemes áttekinteni, hogy a világháború befejezése óta a nyugtalan és bizalmatlan Európa, amelynek egyetlen nemzete sem tud hinni a másik nemzet »békés« szándékában, hányféle és miféle szerződésekkel igyekezett egyrészt a saját biztonságát, másrészt az »európai béke« ügyét szolgálni.

1922-ben a weimari Németország megkötötte Oroszországgal a rapallói semlegességi és gazdasági egyezményt, 1926-ban pedig a német-orosz barátsági és együttműködési egyezményt, amelyet 1931-ben meghosszabbítottak (érdekes, hogy a ratifikálás 1933-ban, a Hitler-uralom idején történt meg). Ezek a szerződések — természetesen csak papíron — ma is érvényesek.

A horogkeresztesség uralomrajutásával izzóvá vált európai légkörben a fenyegetett Franciaország és a negligált Szovjet 1932-ben megkötötte a francia-orosz meg nem támadási, 1935-ben pedig a kölcsönös segélynyújtási egyezményt, ami arra vezetett, hogy Németország felmondta az 1925-ben megkötött locarnói szerződést és bevonult a demilitarizált Rajna-zónába.

1934-ben kötötték meg tíz évre a lengyel-német meg nem támadási szerződést,

1936-ban felújították az 1921-ben kötött francia-lengyel paktumot,

1932-ben jött létre a lengyel-orosz meg nem támadási szerződés, 1931-ben kötötték meg a román-lengyel garancia szerződést.

1921-ben jugoszláv-csehszlovák, román-csehszlovák, román-jugoszláv szerződést írtak alá, majd 1933-ban megalakult a kisantant,

1924-ben a francia-csehszlovák szövetség és ugyanebben az évben jött létre az első jugoszláv-olasz és olasz-csehszlovák szerződés.

1926-ban megkötötték a francia-román és olasz-román szövetségi szerződést, ugyanebben az évben az olasz-albán baráti paktumot, majd 1927-ben az olasz-albán véd- és dacsövetséget.

1927-ben írták alá a jugoszláv-francia együttműködésre vonatkozó szerződést is az előbbi ellensúlyozásaképpen, s ekkor szakadt meg az olasz-jugoszláv kapcsolat. De még ugyanebben az évben, 1927-ben, az új olasz külpolitikai orientáció az Anschluss-veszély és a német nyomás miatt megteremtí a középeurópai befolyáshoz vezető utat és aláírják a magyar-olasz, majd az olasz-osztrák barátsági egyezményt.

Olaszország és Franciaország egyaránt igyekeztek a Dunamedencében befolyáshoz jutni s míg Franciaország Csehszlovákiával, Jugoszláviával és Romániával jutott szoros barátsági kapcsolatokba, Olaszország felhagyott kisantant orientációjával s Magyarországgal, Ausztriával, Albániával, 1928-ban Törökországgal, majd Görögországgal kötött szerződést. Az 1929-ben lejárt jugoszláv-olasz és az 1934-ben lejárt román-olasz paktumot nem újították meg.

1934-ben jött létre, francia-angol ösztönzésre, a balkáni szövetség, Bulgária nélkül, Törökországgal, Görögországgal, Romániával és Jugoszláviával.

1935-ben a balkáni szövetség tengeri segélynyújtási egyezményt kötött Angliával (az abesszin háború idején), amelyet az afrikai hadjárat befejezése után gyorsan felbontottak.

1937 január 24-ikén létrejött a jugoszláv-bolgár örökös barátsági egyezmény.

1937 március 25-ikén pedig az olasz-jugoszláv barátsági együttműködési és gazdasági egyezmény.

Ez a szerződés-hálózat természetesen nem teljes, kiegészíti még egész sereg más, kétoldali szerződés, különböző államok között.

A RÉGI ÉS UJ LOCARNO

A nyugati biztonságot a locarnói szerződés volt hivatva garantálni, amelyet 1925 október 16-ikán irtak alá Franciaország, Németország és Belgium. Anglia és Olaszország a garantáló hatalmak szerepét töltötték be. Ebben a paktumban Németország lemondott minden nyugati aspirációjáról. Megállapították a területi *status quot*, a felmerülő vitás kérdésekben lemondtak a fegyveres elintézésről, precizították egy választott bíróság összetételét és eljárását indokolatlan támadás, vagy a versaillesi szerződés megszegése esetére és megszabták a garantáló hatalmak (Anglia és Olaszország) kötelezettségeit a retorziók kérdésében. A Locarnó-paktumban mondták ki a rajnai zóna katonamentességét.

Ez a szerződés omlott össze 1933-ban, Németországnak a Népszövetségből való kilépésével, a szédületes fegyverkezéssel, majd a valósággal kikényszerített francia-orosz szerződés megkötése után a rajnai demilitarizált zóna német részről történt megszállásával.

A Harmadik Birodalom lerázta magáról az összes vállalt kötelezettségeket és ma a versaillesi szerződésnek már csak a gyarmati pontja van érvényben.

A Foreign Office és a Quai d'Orsay, amelyeknek politikai principiuma elsősorban a nyugati biztonság, Briand és Stresemann Locarnójának likvidálása után, más alapokon próbálkoztak, új Locarno-t létrehozni.

Németország — ez most is a helyzet — hajlandónak mutatkozott új nyugati biztonsági és légi támadást kizáró egyezményt kötni, de csak azzal a feltétellel, ha a nyugati paktumot nem hozzák junktimba a keleti biztonság kérdésével. Párisban is, Londonban is érthető idegenkedéssel fogadták ezt az ajánlatot, hiszen az egyértelmű volna azzal, hogy Nagy-Británia és Franciaország, a maguk nagyon is kétes biztonsága ellenében, szabadkezet adnak Németországnak Keleten. A Foreign Office-ban és a Quai d'Orsay-n is felmerült a kérdés: és mi lesz azután? Hiszen a Harmadik Birodalom szemünk láttára tette papírronggyá Stresemann és Briand békeművét.

Az új Locarno kérdésében háromféle álláspont van:

Franciaország tekintettel orosz szerződésére úgy véli, hogy a béke egy és oszthatatlan, tehát be kell vonni az új Locarnoba Oroszországot és Lengyelországot is.

Anglia nem hajlandó olyan nyugati egyezmény megkötéséhez hozzájárulni, amely nem a népszövetségi alapokmányon nyugszik. Az angol külpolitika alapja továbbra is a kollektív béke és az együttes biztonság.

A *német* és *olasz* válaszjegyek, amelyeket március elején ebben az ügyben Londonban és Párisban átnyújtottak, teljes egészükben még nem ismeretesek. Olasz félhivatalos jelentések szerint Olaszország az új egyezményben a régi paktum felelevenítését ki-

vánja, a megváltozott viszonyok figyelembevételével, a következő alapelveken:

1. Franciaország, Németország és Belgium kötelezik magukat egymás határainak tiszteletbentartására és megnemtámadási egyezményt kötnek.

2. Olaszország és Anglia kötelezik magukat, hogy a paktum megsértése esetén együttesen határozzák meg a támadó fél fogalmát.

A német álláspont az, hogy a nyugati paktumot függetleníteni kell a Népszövetségtől és rendelkezéseivel mindenképpen kötni a négy hatalmat.

Az angol-francia egységes állásfoglalással szemben áll tehát a leplezetlenül támadó élű német—olasz álláspont. Az utóbbi kettő egyezik abban, hogy a Szovjet-Unió kizárását forszirozza az európai politikából. Legújában Németország ehhez a feltételhez már nem ragaszkodik olyan mereven. Mussolini állásfoglalása a Szovjet ellen azonban annál kategórikusabb. Az olasz válasziggyezék ragaszkodik a francia-orosz paktum azonnali felmondásához, amit a jelenlegi Franciaország nem fog teljesíteni, annál kevésbé, mert nem hagyhatta cserben keleti szövetségeseit, elsősorban a szorongatott Csehszlovákiát. Másrészt a német álláspont elfogadása azt jelentené, hogy Franciaországnak nem lenne joga ahhoz, hogy keleti szövetségeseit segítse, ha Németországgal konfliktusba keverednének. Ha Franciaország — állapította meg a párisi sajtó — mégis segítséget nyújtana szövetségeseinek, a német javaslat alapján Németországnak joga lenne Anglia és Olaszország segítségét igénybe venni Franciaország ellen!

A német-olasz javaslat, amely tele van csapdákkal és nyilvánvaló szándékkal, aligha fogadható el még tárgyalási alapul is. A Harmadik Birodalom keleti aspirációit egyetlen nyugati demokratikus nagyhatalom sem támaszthatja alá oly módon, hogy megköti saját kezét Németországgal szemben, míg Németországnak szabadkezet hagy keleti hódító törekvései megvalósításához.

Belgium ebben a reménytelen helyzetben *önálló akciót* kezdett biztonsága megszerzéséért. III. Lipót belga király londoni útja és a párisi követ lépései után megszületett a belga semlegesség. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy Belgium a jövőben francia és angol kapcsolatait is a legszigorubb semlegesség elvei szerint kívánja kezelni. A Páris—London—Brüsszel között érvényben levő megnemtámadási és kölcsönös segítési szerződés 1937 április hó 10-ikén megszűnt és a jövőben sem Anglia, sem Franciaország nem vehetnek igénybe belga területen stratégiai pontokat, légi megfigyelőállomásokat és repülőtereket. Belgium ugy Német-, mint Francia- és Angolországgal szemben a teljes semlegesség álláspontjára helyezkedik.

Szegedi Emil

Ö R Ö K S Z E R E L M E M

Legjobb egyetértésben éltünk Szabinával. Pajtásaimnál is jobban szerettem őt. Hiába mondta anyám, hogy ő nem hozzámvaló barátnő, és hiába beszélt Szabina férje is, Pischszky Kornél árvaszéki ülnök, akinek jobbkezéről a hüvelyk- és mutatóujj hiányzott; hiába huzta a fülemet, amikor senki sem látta, s krákogott és hápogott asztmás hangján: »du verfluchter Hund, én téged nyársra huzlak, mint a szalonnát kirándulásokon, parázs fölé tartlak és megsütlek elevenen«. Én magamban jót nevettem Pischszky ur fantasztikus fenyegetésein, s amint egy kis rés támadt az ajtóban, ahol megcsipett az öreg, besurrantam a szobába és zsupsz be, Szabina ágyába.

Ő már várt rám. Még oda sem értem az ágyához, már fellibbentette a paplant, amelynek kék selyemszövetén fehér hattyuk usztak. Felhajtotta a takarót, oldalt beljebb huzódott és hagyta, hogy belevessem magam a nyirkos melegbe, ~~hátro~~ testéhez érjek, ~~amelyen felcsuszott a batuszt hálóing.~~ Akkor fejét hirtelen lehuzta a paplan alá, s onnan a sötétből kurrogott:

— Kukkuruuu, hihihi, kukkuruuu... — Hoi van az a galamb? — Kérdeztem én, mintha nem tudnám, hogy ő adja ezeket a hangokat. — Hol van az a gerlice? Hadd fogjam meg, hadd szórjak sőt a farkára, hadd kössem hátra szárnyait, üssek a csőrére, mert ez mindig becsap engem. Ez a huncut galamb nem fog engem megtréfálni többé. S lecsaptam a paplanra óvatosan, de hirtelen, mintha madarat fognék. Ebben a pillanatban ő már az ágy másik végéből öltötte ki felém a nyelvét. De aztán felborzolta fekete haját, arca haragosra vált, olyan volt, mint az ördög, ha megkörnyékezi az ártatlan lelkeket, s lassan kuszott felém, míg nagy szeméit belém furta. A hangja is olyan volt, mint az öreg koldusoké, akik sok pálinkát isznak: Most betömlek a zsákba, odaadlak a cigányoknak, hogy beleveszenek a fekete tóba, hogy lóhust adjanak enni hajdina kásával. Most lakolsz! Miért vesztetted el a pincekulcsot? S a fatálat miért? Most miből eszünk vasárnap? Kalapból mi? Vigyétek cigányok, vigyétek ezt a gézenguzt!

Mindezt ő olyan komolyan mondta, úgy kiáltott, olyan hangosan, mintha a másik szobában cigányok lettek volna elbujva a sublód mögött. Félszemmel az ajtót figyeltem, hogy vajjon bejönnek-e, de arcomat én is mérgesre ráncoltam és leguggoltam mereven, mint a macska, ha egérre les, s én is ijesztgettem őt

mély hangot mimelve: — Fogd meg fekete kutya, fogd meg a lábát, harapj belé fekete kutya, vau, vau, vau, fogd meg, vau vau, ...

Jó volt így játszani, de később is még soká eszembe jutott a fatál, az elvesztett pincekulcs, amiből semmi sem volt igaz, s a cigányok, akik egyszer talán mégis eljönnek értem és elvisznek eladni a vásárban. Sokszor egyedül is eljátszottam ezeket a mókákat, mintha Szabinával lennék, utánoztam az ő hangját, s úgy ugrottam otthon a viaszosvászonra bevont diványra, mintha Szabina ágya lenne.

Játékaink csak akkor szakadtak meg, amikor Pischinszky ur alsóruhában bejött a konyhából, ahol a reggelit készítette. Megálit fityegő hangján a konyhaszárnyban az ágy elétt, rózsás papucsba bujtatott lábait szétvetette és fátyolos hangon, mintha odakint a konyhán előzőleg mostoha sorsán sirt volna, így szólt:

— Nyolc óra lesz mindjárt és én még mindig pucéran vagyok. Kilenckor kezdődik a hivatal, s nekem még vigyáznom kell a tejre, hogy ki ne fusson. Hát élet ez? Élet? — s összébb huzta lengő nadrágszárait, arcát elfordította az ablak felé, mintha azt nézné, halálra zuzná-e magát, ha leugorna.

— Hát írtak még ilyen totójka embert? — rikácsolta Szabina — hat óra óta kint szuszog a konyhában, s még a tejet sem forralta fel. Csak arra volnék kíváncsi, hogy mit műveltél eddig a konyhában? Biztosan hallgatóztál megint az ajtó mögött. S közben én olyan éhes vagyok, mint a farkas.

— Ez csak azért van, mert én mindig utolsó vagyok — válaszolta Pischinszky ur melán, s szemét még mindig nem vette le az ablakról — minden előbbre való mint én. A játék is ezzel a kölyökkel.

De Szabina nem figyelt férje bánatos monológiájára. Gyorsan lenyomott engem a paplan alá, s éneklő hangon így szólt:

— Ön az kedves Trubeckój hercegem? Csak egy pillanat türelmet kérek, míg rendbeszedem a hajamat. Rögtön, azonnal, ugye nem haragszik, hogy megvárakoztattam? Szabad!

S meleg teste mellől én most előbujtam, megcsókoltam a kezét, mert erre már betanított: — Örülök, hogy láthatom. Milyen jó színben van. Szébb, mint valaha.

— A Trubeckoj hercegről mindenki tudja, hogy kedves ember — énekelte ő — legjobban én tudom. Drága hercegem.

Igyekeztem előkelő arcot vágni, s ingemet lehuztam a térdemen. Így beszéltem tovább vele. De Pischinszky ur nem tágitott, szípigva váltogatta lábait, s így folytatta:

— Inkább mentem volna a harctérre, lettem volna hősi halott, mint egy ilyen asszony férje. Csak megvolnának az ujjaim. — Aztán fellázadt rabszolgaként dobantott egyet a papucsával. — Nem bírom tovább ezt az életet. Végzek magammal! — Majd atyai le-

nézessel hozzátette: — Schämst du dich nicht Sabina? Ezzel a gyerekekkel itt..... — Megfordult, hogy kimenjen a konyhába, de most Szabina szólt felé:

— No, gyere, béküljünk ki. Legyen ő a Trubeckoj herceg — fordult hozzám — jó? Az egyszer legyen ő, te lehetsz még eleget.

Piszmánszky odavánszorgott az ágyhoz és meghajította magát, lovagiasan, mint ahogy egy lengyel nemeshez illik. Szabina kidugta a lábát a paplan alól, s azt mondta:

— Csókolja meg ezt a lábát hercegem, minden rendben lesz. No, csókolja meg, ne tétovázzék.

Piszmánszky ráborult a térdére, és önfeledten csókolni kezdte. Szerettem volna megütni a nyomorultat. Csak lett volna bátorságom és erőm hozzá. Szabina lehunyta szemét a csókok alatt, s ez még jobban felbőszített. Aztán, hogy dallamos hangon beszélt hozzám, sirni szerettem volna.

— Nagyon jó hercegem! Nagyon jó. Ön most elvégezte dolgát, fáradijon szépen a konyhába, ahol találkozunk.

Piszmánszky kiment, s én duzzogtam, rá se néztem Szabinára. De ő kitalálta bánatomat, fejemet két tenyere közé fogta, szemembe nézett, majd csókolni kezdett: — Ó, te bolond, te csunya kis férfi! Mégis odaadlak én a cigányoknak. Az lesz a legjobb, mert különben még késhegyre mentek Kornéllal. Látom már, egyiktekről te kell mondanom.

Sok verést szenvedtem el anyámtól Szabina miatt, s nem egyszer veszekedett vele is, amiért mindig magánál tart. De én, ha sárkányt kötöttem, már rohantam vele Szabinához, s hivatam jöjjön a kertbe, engessük együtt a felhők közé ezt a színes papírrongyot. Mert akkor ő a sárkányhoz is beszélt, akárcsak hozzám, és mindenféle üzenetet bizott rá, ha odafent találkozna a szellemekkel, adja át nekik. — Csak arra kell vigyázni, hogy meg ne haragudjanak, — mondta — ha alusznak, ne zavard őket, ha ébren vannak, akkor a legöregebb boszorkánynak szólj, aki vasfázékban sístergő parázs előtt ül. Mondd neki, hogy Szabina tiszteli, és kérdezi, hogy mikor lesz gyermeke. — S amikor visszahuztuk a sárkányt, Szabina keserves sírásba fogott. — Nem lesz, nem lesz, soha sem lesz....?

— Ne sirj, — mondtam én — A sárkány nem tud beszélni, ez csak játék, biztosan hoz majd neked a gólya, de addig is itt vagyok én.

Szabinának igaza volt, egyikünkről le kellett mondania. Sőt később mind a kettőnkéről. Ma sem tudom, én voltam-e oka ennek? Piszmánszky ur ugyanis egy szép napon megunt a csonka kezével az életet és felkötötte magát a rollózsínorra. Halott lábáról leesett egyik papucs a utcára, s így fedezték fel a tragédiát. Engem hajnali álmomból keltett fel az anyám, arcomat simogatta és

ujra könyörgött, hogy az egyszer ne menjek fel Szabinához. Gyanus volt, hogy meg se várta, amig felébredek, de hallottam a sirást és a rémült kiáltozásokat az udvarról, s megéreztem, hogy Szabinával lehet baj.

— ~~Szabina~~ nő volt ez mindig — sipitották a vénasszonyok — ilyen áldott embert a halálba kergetni. Gyilkos! Gyilkos!

— Le kellene csukatni, felakasztani őt is a másik ablakra, mert az ilyen nem érdemli meg az életet.

— Tébolydába vinni, mert nincs esze ennek — tanácsolták mások s az ablakból láttam, hogy fenyegetőleg tódulnak Szabina ablaka alá. Akkor én sirni kezdtem, rettenetesen toporzékolni, el akartam menni hozzá, tudni akartam mindent, pontosan, hogy mi történt, s miért, de anyám nem engedett. Bezárta az ajtót, s hiába feszítettem neki a hátamat, hiába fetrengtem előtte megzöndülve a sirástól, hiába könyörögtem neki, hogy engedjen el... Ugy vitt el karjaiban, rugkapálva, a nagyanyámhoz.

Néhány nap mulva mehettem el csak Szabinához. Furcsa volt, hogy ~~Pischinszky~~ ur nem fogadott a konyhában, hogy nem húzta meg a fülemet, s nem akart nyársra szurni. Lábhujhegyen mentem a szobához, s már kint elkezdtem kurrogni: Kukkuruuu, hihih, kukkuruuu... Hol van az a galamb?...

De Szabina nem válaszolt. Ágyában feküdt és szomoruan nézett maga elé. A takarót sem hajtotta fel, pedig én úgy vágytam arra a nyirkos, bársonyos melegre, úgy szerettem volna hozzábujni, de ő csak annyit szólt:

— Olyan jó ember volt, olyan áldott lélek, minek kellett elpusztulnia az én galambomnak. Most már ki fogja ágyba hozni a reggelimet, ki fogja megcsókolni az lábamat, a térdemet. Senkim sincs, senkim... Pedig én úgy szerettem őt, drága galambomat, Trubeckój hercegemet...

Rettentő fájdalmat éreztem, de legyűrtem magamban, s így szóltam hozzá:

— Eresszünk sárkányt délután, kérdezzük meg mit csinál az égben, haragszik-e ránk?

— Az csak játék — felelte ő bánatosan — s én többé nem játszhatom.

Akkor eimentem halálos fájdalommal a szívemben, s ő nem marasztalt. Néhány hét mulva elutazott egy másik városba, s csak nemrég, husz évvel később, láttam újra. Azóta sokszor emlékeztem reá, már nagy kamasz voltam, s lányokkal sokszor akartam játszani galambok turbékolását, cigányokkal való ijesztgetést: miért történt el a fatálat? — mondtam nekik, de ők értelmetlenül néztek rám, s úgy csókoltak meg, mint a beteg szokás, gyengéd, anyai szeretettel. ~~Az ágyamban~~ a meleg sem volt olyan ártatlanul édes, s a ~~testük~~ sem oly játékosan nyugodt.

Egy trafikban találkoztam Szabinával. Ő a pult mögött állt, öreg volt és elhasznált a gondtól, nyakára vastag kendőt csavart, s a hangján hallottam, hogy a torka fáj. Lesütöttem a szememet, amikor dohányt kértem, de ő rámnézett és bátortalanul kérdezte:

— Bocsánat uram, nem X. Y. ön? Nem. Z. városból való? — s fűrkészve az arcomba nézett.

— Nem — mondtam én — valami tévedés lehet — s magam is csodálkoztam, hogyan fért ki hang a torkomon.

— Pedig nekem volt egy kis barátom — mondta s elmerengett — éppen ilyen szeme volt, s ilyen homloka, s ilyen szája, éppen ilyen volt, mint ön uram, csak gyermek volt még, egészen kicsi gyermek. És játszottunk mindig, mert nekem nem volt gyermekem. Kukuruuu, hihihí, kukuruuu, hihihí, — mondtam én a paplan alá bujva, s ő kereste a galambot, pedig csak én utánoztam a kurrogást, s a Trubeckój herceg is ő volt, mert tetszik tudni, nekem nem volt gyermekem. De ilyen hasonlatosság, milyen érdekes....

— Tévedés lehet, az életben többször fordul elő ilyesmi — mondtam hüvösen — tévedés, én nem vagyok az, akinek ön gondol asszonyom.

Néztünk még egymásra egy ideig, majdnem kísértés fogott el, hogy leleplezzem magam, hogy leboruljak megsárgult öreg kezére, s megcsókoljam, hogy bevalljam neki, hogy mindig őt szerettem, őt álmodtam vissza mindig, mert az első szerelem örök. De erőt vettem magamon. Mi értelme volna, játszhatnék-e vele még, amikor ily öreg, megöszült, didergő asszony lett, s én már nem vagyok olyan ártatlan, mint akkor voltam.... Eltettem a pénzt, amit visszaadott és megfordultam az ajtó felé.

— Jónapot, — mondtam és éreztem, hogy hangtalanul néz utánam, szeme végigmér, nézi az alakomat, amely éppen olyan, mint kis barátjáé, csak megnyult, megerősödött. Az utcán meg kellett fogódnom, hogy el ne essem.

Herceg János

A F E K E T E T O R O N Y

NÉHÁNY SOR A SAJÁTOS BÁCSKAI LÉLEKRŐL

Erdélyi testvéremnek küldöm, válaszul arra a kérdésre, hogy van-e sajátos bácskai arc, sajátos bácskai lélek.

Ott kell kezdenem a fekete toronynál, egyetlen épségben maradt építészeti emlékünknél, mely ötszáz évnél is öregebb. Délbácskában, a Mosztonga szomszédságában veti fejét az égnek, az ősi Bács városában, mely faluvá sorvadt. Ugy áll ott, mint valami ittfelajtott tanuja, messzi évszázadoknak. Ormóttan széles talpát mélyen ereszti a földbe, s köszemével tűnődve bámul a pusztaságba vagy talán az idő semmijébe.

Egyetlen bácskai műemlékünk. Nyers, komor és formátlan, minden köve mosszattal vert és fekete. Nincs stílusa, de minden darabja embervérrel áztatott. A mi egyetlen műemlékünk! A mélyszemű Idő mintha hunyorított volna egyet, mikor meghagyta tatár-és törökdulásokon át, hirmondónak.

Mert volt idő, midőn Bácska csak ebből a toronyból állott. Minden más rommá, semmivé változott. Csak a fekete torony maradt meg. Itt maradt — csodának!

Aki ma Bácskáról vagy a bácskai lélekről ír, annak látnia kell a toronyt, mint egyetlen szimbólumát a felette elvonult majdnem hétszáz kemény esztendőnek.

Jól tudom, hogy felétek tucatjával vannak ilyen emlékek. Talán meg is mosolyogtok, vagy ki is nevettek, hogy éppen ezt a formátlan tornyot hívom tanuul. De mi szegények vagyunk, a történelem — s ezt szószerint kell vennetek — nálunk mindent elpusztított. Mig Erdélyben a felvonuló ellenség csak kicirkalmazott irányban lépkedhetett, miközben a menekülők járatlan hegyi utakon kincseket lophattak fel és rejthettek fellegvéraikba, mi: egyetlen országút voltunk, melyen tengerként söpört végig az ellenség. Nekünk nincs multunk, mert eleinkből jóformán senki sem maradt meg, de azért ma mégis vagyunk, s keményen nézzük a fekete tornyot, mely dacosan néz vissza reánk, mintha azt kérdené, hogy mi lesz a bácskai néppel?

*

Most pedig beszélnem kell testvér a bácskai föld színéről, erről a szalonnás fényű feketeségről, melyen ha végigfekszik a napsugár,

életre hívja a puszták énekét. Mert a bácskai dal mindig pusztai ének. Méla és egyhangu — esetlen, nehézkes léptű emberek dala. S mi ezzel az egyhangu dallal az ajkunkon vagy hosszu, szóztalan hallgatással, csak járjuk a mezőt, dagasztjuk a sarat, tapossuk a port, s bele-belekémelelünk a ránk leselkedő, rejtelmes éjszakába: mi lesz, jaj, mi lesz velünk holnap? Ez a mi sorsunk! S közben szívünkben s agyunkban ott viseljük a buzaföldek néhez gondját.

Mert tudod-e mi az: harcolni, vívni a száмок apró ádá az hadseregével, a gabona szeszélyes árfolyamát lesni, mérni, jegyezgetni, s remegve figyelni messzi piacok árrezdülését, mikor még az összeadás is fejtörés, s az egyszeregy is oly nehéz! Bölcsnek lenni, mikor az igazi bölcsök agya tótágast áll. Tudod-e, mi ez? Mintha csak sokmázsás követ görgetnél, hengergetnél esztendőkön keresztül, soha-meg-nem pihenve, többször már-már alig birva, csak az egyszerű pusztai dalban találva vigasztalásra, egy-egy percnyi oázisra, a pusztai dalban, mely oly egyenesen leng és bodorodik a kékszemu ég felé, mint valami megbékítő imádság. S ha elszállt a dal, a bácskai ember tünődve áll a Telecska lankásán, a horgosi homokosban vagy a Tisza partján, s nézi a földet: szerelmét, melybe ugy kapaszkodik bele, mint a terebélyes nagy fa, szerteszaladó gyökérsápjaival, egyre messzebb, egyre mélyebben. Hiába mondd, hogy ez mindenütt így van, mert a bácskai lélek nem álmoldozó, mint a másvidéki, ő ki is elégíti vágyálmait — munkával.

A fekete torony látta, hogy mi volt itt hétszázötven évvel ezelőtt — még nem felejtette el az ingoványt, a mocsarat és sártenget, melyben a Duna és Tisza karjai ölelkeztek, de látta azt is, mikor a kopják árnyékában visszahuzódó török hadsereg nyomában fellángolt munkadűh csodát teremtett a maradvány östen-gerből.

Szél sir a pusztán, titkokat rengető, nagy terhes titkokat. Tavasszal megduzzadnak a hatalmas vizek, s a Duna és Tisza ugy feszülnek a gátaknak, mintha egy egész világot akarnának elnyei. Jajszó szaladgál és sikoltoz a veszélybe sodort partokon, s a szerémségi hegyekből átszakadt szél félrevert harangok fekete zugását kongatja bele a dermedt és didergő pusztai éjszakába. Átokká vált a víz, mely máskor áldás, s a bácskai csontos és dacos arc sötéten nézi a megduzzadt, rohanó folyót, hogy a nekivadult hullámokkal ádá birokra keljen a földért, a drága bácskai humuszért.

Bácskai arc — homok és por fedi vastagon, és sok rajta a verejék. Magyar, szerb vagy német? Testvérek vagyunk, egymás-

hoz hasonlók, egy vérrel mosottak, de azért mégis úgy kerültünk egymással szembe a világháború nagy forgatagából, mint akik nem együtt s egy verejtékkel mentettük át a törökdulásos és farkascsordás pusztaságból gyönyörű virágzásba a bácskai földet.

Másban is csupa ellentét az életünk. Zsirbadagadt gazdagság és avas csontot harapdáló szegénység, mintagazdák és földnélküli nyomorultak, zongorás, sokszobás parasztházak és télen is mezitlábú parasztyerekek, nyugati kultúra és analfabétizmus, szanatóriumok és ősi módon kuruzsló vénasszonyok, emberek, akik még sohasem láttak mást, mint tanyát, s emberek, akik már bejárták a félvilágot. Keverék-világ, keverék-néplélek — munkadiűh és keleti lustaság. A nagyanya babonás ijedelemmel teszi keresztbe a seprőt az ajtón, diáknokája a másik szobában történelmi materializmust olvas. Kik vagyunk, magunk sem tudjuk, sokféle szálból szövődött a lelkünk, és sorsunk titokban sokféle szerepre tartogat. Bács város több, mint ötszázéves fekete tornya pedig várja, hogy a késő utódok tovább építsenek rajta.

Markovich Mihály

Ez a vers

Ez nemcsak hang és nemcsak szó.

Lehetne fény, lehetne ó

borok parfümjé vagy gitárzene,

vagy messzibevelő kiáltás . . .

(mikor a lélek minden porcikája reszket)

Ez itt a vers. Amelyben a keresztet

válladra vetted a viláért.

Költő vagy. Lelked nem eresztett,

megfogott, mint halat a háló.

Vannak szavaid, miket szaval

pár értelmetlen tág torok,

te mosolyogsz csak s jól tudod,

hogy MENNYI MINDEN NINCSEN BENNE,

AMI A MÉLYBEN HÁBOROG.

Irta: ARATÓ ENDRE.

C S I L L A G Ü Z Ó

Hét-esztendő-hosszat csak forgácshalmokból számította Gazsi, hogy mennyit ért a napi vesződés. Nekidölvé a gyalupadnak, fából hántotta azt, ami gondolat volt benne, mintha egy mélyen elburkolt magról kopasztgatta volna a soklevelű takarót. A mag néha bölcsőtalp lett, néha asztallába, már ahogy elé szabta a vén mester szava.

— Ez bizony nem több, mint az egy huron kivert nőta, — vélte esténként, s keveset javított, hogy ma szekrényajtó lett az eredmény, holott tegnap ágy háta volt.

Nyilván megtört a gondolat azon, hogy megint csak ugyanolyan forgácsot takarít a seprő.

Már leveles szaggal bontakozott a tavasz és a sugarakon elvétevé méhek is hegedültek. Ép valamj jámbor nagy férfiu halálán sírdogáltak a harangok. A temetésre Gazsit menesztette el a mester, hogy a koporsóra rákalapácsolja a födelet s az egyszerű szónál erősebben is megpecsételje az örök nyugodalmat. Messziről hívott híres szavu pap mondta a siri bucsuztatót. A szép igefejtés arra igazodott, hogy az ember a tökéletesebb életet keresse, mert jaj annak, akinek csak a sár örök marasztalása ismerős beszéd.

A lángos intelem úgy furódott Gazsi lelkébe, mint a messziről elpattantott fényes nyil.

— Elmegyek — tókélte el a szent fogadalmat — s megkeresem azt az életet.

Alighogy hamvasodott az éj: tarsoly, köpeny a hátán, bot a kezében s utnak egyengette a lábát az égitáj felé, amely a nap igéretével várandós.

Gondolatai annyi hangon szóltak neki, mint az ezermadaras erdő. Egyik-másik hang szinte világított is elé, valamennyi más és más színű lánggal, úgyhogy a végén azt hitte: talán egy gazdag, uri karácsonyfát cipel és egyensúlyoz a lelke közepén. Mire világra rémült ünnepi diadalával a nap, dicséretnek érezte még a fűben csillogó harmatcsöppet is.

Emberek szántottak a mezőn, emberek előzték meg egymást az uton, emberek kopácsolnak az erdőben. Az ő lelke már szárnyakkal csattogott s mindezek láttán azt méregette, hogy mi lehet a legtörpebb a sok törpeség között.

Hét piros nap hét szelid fekete éjszakát fogott kézen, s hosszú világ vetődött már a háta mögé. A nyolcadik napon egy csuhás

vén barátón akadt meg a szeme az erdei tisztáson. Hajlongva csoszogott a harmattal beszórt füben, kezébe virágokat s a derekára övezett köténybe gombát gyűjtött. Közben ráért a szájával Máriát is eidicsérni olyan hamis hangon, hogy az égi anya befelé ugyan jót mosolyoghatott. Mellén elfolyó szakálla legalább nyolcvanéves kort vallott tisztos távolról is.

Gazsi egy véletlennek mutatott kerüléssel utjába kanyarodott s szépen megvárta míg elhallgat az öreg, hogy rá ne fütse a restelkedést a magában való beszélgetés miatt. Mert közben motyogott is a jó öreg, kivált amikor tetszetős virágra lelt. Látszott, hogy az alakuló virágescokor szép meglepetésnek indul Mária tiszta lába elé.

Alkalmas pillanatban jámbor köszönéssel rezzentette meg a vén barátot. Csudálkozva nézett rá az öreg olyan fiatal-kék szemmel, hogy felületesebb pillanatra a buzavirág tán tükrének esküdte volna.

— Mi járatban, fiam, erre, ahol csak a madár jár?

— Biz én meguntam a hasztalanságokat. Soknak találtam, ami kevés, utnak eredtem jobb tavaszodásért, amikor egy napon igen szép ige vetődött belém egy okosabb ajakrúl. Én a tökéletesebb életet keresem.

Helyeslésre biccent az öreg feje s a vélekedés úgy tárult mellé, mintha a meghívást ültették volna bele virágmagnak.

— Hetven éve, hogy engem is így vezérelt erre valami. Kerestem s talán nem is hiába. Sok gondolatot cipeltem és nem rossz helyen raktam le őket. Egy kis hajlékban kápolnánk, meg négy kis szobánk van, de mi most csak hárman vagyunk. Negyediknek szívesen magunkhoz fogadnók, aki nem sokat tud künn felejteni.

— Nekem való hely — örvendett rá Gazsi, s csillogott a szeme, mint a madarászé, aki léppel verebet akart fogni s éneklő tengelicét talált rajta.

Elindult a barátal, lélekben majdnem kézfogva. A tavasz olyan reggelt varázsolt nekik, mint az orgonaszó. Barka illatot ráncigált maga után a puha szélsodrás. Egy-egy madárhang is elvegyült a melegét tanuló suta fénybe, de olyan cifrán, hogy tán bele is pirult a kis okos, aki elfütyentette.

Vidám ablaksoros kis házhoz értek, mely mintha még a régi háborúk idején surrant volna a vénhedt fák hóna alá. Két lakója olyan arccal fogadta a vendéget, mintha csak édes öccsük lett volna. Hamar ruhát keritettek, szobát takarítottak neki s fél óra múlva már megpirosodott képpel hordta a vizet a konyhára. Ebéd után ájtatoskodtak egy kicsinyt, este szintugy, s a harangszó után oly édes borzongással nyult hosszára a kemény ágyban, mintha reggelre a jóistenhez készülődött volna fogadónapra.

Értelmes eszű, serénykedő ifju volt s társainak nagy kedvük

telt benne. Az imádsághoz meg épen úgy hozzá barátkozott, hogy szinte hálálkodott olykor a pillantásuk: No ebben is a szerencsét kaptuk el!

Egy esztendő se, s olyan helyre kolostori emberré vált, hogy a legméltóságosabb szent képe is földerült volna láttán s nevet a leghiszékenyebb ember is rá, ha azt mondják neki, hogy a Gazsi névre hallgatott valaha.

Tamás atya, a legkorosabb barát, gyakran meghányta-vetette vele a lélek sok nehéz ügyét.

— A tökéletes életet kerestem — nyiladozott egy este száján a boldog vallomás — és örvendek, hogy így a teljibe csöppentem. Egy papi ember szava gyújtott világot élém. No én el is indultam azon nyomban s jó vezérem lehetett valaki, hogy ilyen hamar a csucsra vezérelt.

— Be tévedsz — felelte rá Tamás atya — s be vak vagy még a te vélt magasságodban. Mert jámbor és tiszta a mi életünk, de micsoda utja van még a tökéletességnek! Vagy nem hallottál azokról, akik idegen földre idegen emberek közé merészkednek, hogy hirdessék az ígét és a tökéletességet, azoknak, akik mit sem hallottak erről. Micsoda Istennek tetsző élet lehet az ő életük!

Elálmélkodva hallgatta az öreg szavait Gazsi barát.

— Lám erre se véltem — csóválta fejét s attól fogva a földet nézte, mint aki tervvel foglalkozik.

Egy napon ismét botot metszett s nagy sóhajjal, sok könnyel a társai elé állott.

— Ti tanítottatok rá, hogy tökéletesebb élet is van. Sejttem az utat s arra irányítom magam. Köszönöm, hogy megvoltatok velem, még jobban, ha nem marasztaltok.

Fájt érte a szívük, de még szót se vethettek elé. Megölelkeztek s kimérték neki jó szóval az isten áldását.

Ment arra, amerre nagyjából eligazították. Egy népes kolostorban jelentkezett. Nem kis álmélkodással hallgatták élete történetét s nemes szándékát. Épen készülöben volt két testvérük a tengeri utra, égi ujjmutatásnak tűnt, hogy hozzájuk rendelkeztek őt is.

— Elmégy és segítesz a testvéreknek, ha ezt parancsolja a szived.

Másunnan is indultak hasonló szándékkal. A hajón egész kis társaság verődött egybe. Sok vjszontagság és hosszú ut után partot ért velük a hajó.

Nehéz élet következett. A nap is más volt az égen s a csillagok között hasztalan kerestek ismerőset. Testük veszedelmes lázzal birkózott olykor, házuk körül éjente ordító vadállatok settenkedtek, és a vad nép lelke is alattomosan barátkozott az ígével. Elhallgatva az új szavak csodás értelmét, eltűnődtek rajta s meg

is fogadták a jobbulást. De ígéretes zsendülőben az elvetett ígék földjét mindig letarolták a gonosz hajlamok.

Heten gyürköztek neki egy kis telepen a magvető munkának. Két társuk sírjánál hamar elénekelték az isten jutalmáról szóló éneket. Valami betegség ragadta el az egyiket, a másik egy ellenséges vad törzs szenthelyére tévedt s néhány nap múlva csak a csontjai fehéredtek a napon.

Az új íge illatától közben addig ráncolódtott a pogány varázslók orra, míg egy szerencsés alkalommal ellenük böszítették az egész népet. Hirtelen történt a támadás és Gazsival csak egy fiatal pap menekült meg, ki az orvosi tudományhoz is értett s ki a leghiggadtabb volt köztük. Csodálták is, mert gondolata mindenkor úgy váltott hasznos formát, mintha benne ereszkedett volna alá az égi segítség.

— Mit érzel testvér? — kérdezte a pap a biztos csillagok alatt, amikor a nagy hajsza után már megpihenhettek.

— Örömet és fájdalmat érzek, — suttogta Gazsi — örömet, hogy eljutottam erre a nehéz szép utra és fájdalmat, hogy magunkra maradtunk.

— Beszéljünk tán a fájdalomról — vélte a pap, de őbenne úgy látszik az öröm dobogott jobban.

— Kerestem és akarom! a tökéletesebb életet s van-e cél ennél igazibb?

— Ki tudja? — tünődött el a másik. — Nem látod, hogy ezek a vad szívek itt megváltak az ő istenükkel a maguk hite szerint s engedelmeskedtek is parancsainak, ahogy értették annak szavát. Mit sem hallottak az igazságról s így nem is véihettek ellen. De mi már megbolygattuk őket hitükben s amit most tettek, azt már fekete táblára róhatja nekik az isten keze. Ha nagyobb tökéletességet akarnék: a rengetegbe bujnék s csak az istenemet és a lelkeket látnám.

— Igazabbnak vélnéd azt? — csodálkozott Gazsi.

— Bizonynal annak, s ha nem hiszed: forgasd meg értelmét magad is.

Gazsi forgatta. Volt rá ideje, mert nemsokára hajón ültek. Otthon elváltak, s indult ki-ki a maga célja felé. Gazsi ui elhatározás utján, amely főié lámpát akasztott a társa szaván megfogant gondolat.

Sokáig kereste az új marasztalót. Egyszer egy járatlan hegyi erdőbe tévedt. Homályos, bujtató ölü rengeteg volt, láttára az érzés arra a gondolatra gyulladt, hogy a felejtés országának ez lehet a közepe.

Egy nagyszájú barlang előtt megállt és a kinálkozó üregben megtapogatta szemével az otthon lehetőségét.

— Ha medve nincs benne: itt megfeneklek. Ha van lakója, megyek tovább, még ha medvének hívják is.

Medve nem lakott a barlangban s a csuhás vándor kijövet el-suttogta a haza érkezettek imádságát, megállván az új hajlék küszöbén.

Azontul magában élt serény és sokféle munka próbája alatt, ami után imádsággal hasznosította a pihenést. Erdei növényekkel, gyökérfélékkel és gyümölcseivel táplálkozott s amit lehetett, gyűjtött télszakára is. Ritkán egy-egy madarat vagy kisebb vadat is megcélzott botjával, de egyre vádaskodóbb fájdalommal, úgyhogy a végén inkább lemondott az ünnepi huseledelről. Nyaranta szarvas üszőt s őzet szelidített, ekkor hébe-hóba tejet is izelt. A jámbor jószágok a téli vendéglátást is jószívvvel vették tőle, de párvalasztás idején a hálánál is előbbre való kötelességekre intették őket az ösztönbe ágyazott titkok. Elég volt egy messi bögés az éjszakából, hogy mindent felejtve annak irányába induljanak.

Év év nyakára hágott s mind az ő erejéből is elvámolt valamit. Vállá engedett a feszes vonalból, homloka alatt parázslóbb lett a szem, tüdeje olykor sebesebben szedte a levegőt. De mintha csókos csillag olvadozott volna lelkében s onnan a szív erein át az egész testbe. A láthatatlan édes fényesség zsoldárt zengett neki, hogy a legszebb utra talált.

Ködöt huztak magukra már a napok s a mellét is megköhöggették az ősz rosszizű tréfái. Egy este csodálkozva állt meg valaki mécsvilágos barlang előtt.

— Ki élhet itt vajjon?

A szentéletű Timót testvér volt, ki egynapi járó földre lakott majdnem hasonló elvonultságban. Egy zárándokhelyre fölgyelt s tél előtt gyakorta bebarangolta a távolibb környéket is.

Megkopogtatta a kőfalat s beljebb-köszönt az Ur nevével. Nagy örömére vált, hogy az övével rokon életre lelt belül.

Elbeszélgettek sok jó érzéssel, mint szent Antal a remete, szent Pállal annak idején, csak éppen a holió nem hozta nekik a két kenyeret. Bucsuzásuk már egy új találkozás ígérete volt.

Ritkán ugyan, de csak megkeresték egymást. Ilyenkor mindig szent és épületes dolgokról folyt a szó. Mignem egyszer Timót testvér nyelvére fürkészőbb kérdés szökött.

— De mi vezetett fiam, éppen erre a helyre?

A vissza-visszatérő láz már tüzes hangon harangozott az ifjabb testvér fülébe, de ez a kérdés mintha hűsítő virágszagot zúdított volna felé.

— Kerestem a tökéletesebb életet. Ennél tökéletesebb utra már, hiszem, nem találhatnék.

Timót elgondolkozva nézte társát.

— Vagy tán tudsz valami szebbet s nehezebbet?

Az még mindig mintha magában olvasott volna.

— Azt hiszen, tudok.

Az ifju tüzes arccal emelkedett föl ágyáról.

— Mondd!

— A mi életünk nehéz és igaz, mert az ég csillagát üzzük veie. De az emberek közt maradni s barázdában lépdelnie, kit barázdába állított az Isten, pörölyt ütnie, kinék kezébe pörölyt adott, gyaluval vesződnie, akit gyalupad mellé állított s mindenben: kedvben és jóságban példát mutatni az embereknek az emberek közt: hiszem, hogy ez még tökéletesebb.

— Még tökéletesebb, — ismételte Timót szavát Gazsi. Térdét átfogva gunyasztott, szeme az ürességben parázslott, észre sem vette, mikor bucsuzott tőle a másik.

Éjfélre megint muzsikát kezdett testében a láz. Jótársa szavait mormolva magában fölkelt s kilépett a szinesedő éjszakába. Az őszi hold sárga ujjakkal olvasta vissza a földnek a megsodort leveleket. Behunyt szemmel megindult a fák közt és széles lendülettel a lázas álomból markolt gabonamagot hintett a tenyeréből, mintha egy vége-nincs barázdán bandukolt volna. Aztán botot kerített s egy hatalmas rögöt ütögetett vele izzadásig.

— Ni, mennyi szikra! — örvendezett, amikor szerteporzott a rög egy-egy darabja.

Visszatért s leült a barlang elé, aztán egy kis fahasábbal a gyaluló munka ütemét utánozta egy oszlopon.

— Most megint koporsót gyalulok s én leszek a legtökéletesebb.

Hajnalra megbékélten s lehunyt szemmel feküdt a barlang szája előtt. Hajára ezüstöt csipett a dér, szemén megaranyozta a két hideg harmatcsöppet. Olyan nyugodt és mosolygós volt az arca, hogy szemben egy percre a nap is megállt a fák közt. Egy őzike ép aznap vetődött vissza a tavaszi hűtlenségéből. Hozzá hajolt, mellére kulcsolt kezét is megnyalta s ártatlan szemmel nagyon elcsodálkozott, hogy nem kapta meg érte a simogatást.

Berényi János

Örök kötelék

*Ha felzug bennem hívó tájak titka
S idegen utak sodrára talál
Elvágó lelkem s hűs varázssal ritka
Világ int-kinál . . . tudom, elmegyek majd,
Mint fényre szomjas, nyugtalan madár.*

*Vágyott világok narkózisa itat,
Földek, városok, vágtatnak tova,
Eleven tájak tárják titkaikat,
Idegen nők uj szerelme mámorit,
S ujjongom majd: nem telek el soha!*

*Egyszer csak fanyar ize lesz a tájnak,
Lassan, disztelen fogynak a csodák,
A színek, a fények, a tengerek fájnak.
Lemáll mindenről a talmi szép zománc
S csak lélek nélkül vágtatok tovább.*

*Már minden, mi uj, merő egy unalom,
Fejem lehorgad, lelkem messze réved: . . .
Darvadoz lomhán a két vén szélmalom,
Föltámad minden és minden visszawon:
Tiszta éledés, örök kötelékek . . .*

*Zsugorodnak a káprázó távlatok
S kinyíl bennem egy uj nosztalgia
Fekete csokra: tündöklőn rámragyog.
Szép szülőföldem . . . s könnyesen csókolja
Lelkem: megtérő tékozló fia . . .*

*E röghöz lelkem nem lehet mostoha,
E nép fájdalma örök, bus arám,
E sorsfrigyét föl nem bonthatom soha
S nem tagadhat meg a jegenyék sora,
Hisz lelkem suttoz sötét sudarán . . .*

DUDÁS KÁLMÁN

T A V A S Z I Á R . . .

Ha a gondolat fáradtsága lep meg néha, ha kinlódva keresem a perc elvesztett lelkét, — kezem homlokomat simítva, mély árkon akad meg: Jegor keze nyomán.

Végigtapogatom a hosszú árkot, merev, egyenes, végzetesen biztos vonalát és nem lehet kétségem, hogy ezt a sebet nem a véletlen, nem a pillanat váratlan örvénylése ütötte, hanem Jegor minnemenel leszámolt akarata.

Igen, Jegor Vaszilijevics Jokin, az én tökéletes hasonmásom valóban: a testvérem — meg akart ölni.

Emlékszem Jegorra... De nem, ez több, mint emlékezés. Nemcsak látom őt a messziben, a frissen zöldelő erdő alján, amint kis harmonikáján éles, süvöltő hangokat csalt ki a maga egészen különös, kiabáló énekéhez, hanem most is hallom azt a kemény, egészséges összhangot, amibe üdén és fáradtság nélkül illeszkedtek bele a puha, lusta és lomha topolnyárfák vaskos ágai, a szinte felujjongó magas fenyők hűs, tüskés szépsége és a virágtalan, fehér nyírfák örökös, nyugtalan suttogása... Az erdő alja csupa moha volt. Mély, süppedő, zöld magány. Dus, buja volt a táj. Fa, fa mellett és a gyökereikkel ölelkező faóriások közé málnabokrok áthatolhatatlan sűrűje fonódott. A sűrű csakhamar elnyelte az embert. Jegor vállas alakját is s háncsbockoros lába nyomát eltemette a moha. Csak az éneke hangzott vissza...

Néha kacagva hívott magával az erdőbe. Álmélkodó zöldes szemében hihetetlenül lágy volt a nézés.

Hej Sztjepán Ivánovics, hej Sztjepán Ivánovics! — suttogta s szerető keménységgel megveregette vállaimat. Máskor, ha velem akartam menni, szinte megfenyegetett:

Maradj!

Mindezeknek akkor nem tulajdonítottam semmi különösét. Elvégre másként élnek ők itt, Európa legészakibb erdőrengetegében, mint mi ott a baranyai dombok szőlőderis lankásain.

Nem véletlen — még alig találkoztam emberrel, aki a homlokomon ne látta volna meg e sebet. És mindnyájan a háborura gondoltak. A gondolat kézenfekvő. Életkorom is elárul, no meg, van-e sebünk, mi nem volna összefüggésbe hozható a háborúval?... De ha elgondolom e sebet — bár a háboru forgataga kavart el Oroszország egyik legészakibb pontjára, a Vjatkai gubernia Klimovo nevű falujába — mégis, nehéz volna egyszerűen csak azt mondanom, hogy hát igen, a háboru. . .

Azonban... Nos hát, igen, kimondom Jegor csak »engem« akart megölni!

Olyan volt ő, mint egy falat kenyér. Nem is lehetett más. Ahol ők laknak, gyermeki tisztaság honol. Klimovo határtalan erdők közepén, szinte elrejtve él a világtól. Az egész falu tizenhárom házból állott s a lakók — egy család. Nem volt közöttük semmi elválasztó él. Körülöttük az erdő végtelensége, magukban meg az élet egyszerűsége.

Nyáron kevés krumplit és hagymát termeltek egy-egy friss irtáson, télen meg döntögették az erdő fáit, amit a tavaszi hóolvadás magas árján tutajokba kötve eregettek le a Volgáig. Így ment ez már több emberöltőn át. Megszokták és nem is gondoltak arra, hogy másképp is volna még élet. Tökéletesen boldogok voltak. Titoktalanul és egyszerűen éltek, mint az erdő fáit. Ha visszajöttek a tutajeregetésből, hamar elfelejtették azt a másik világot, ahonnan ruhát és kenyéret, meg szerszámjait hozták. Viszonyuk ezzel a másik világgal is bensőséges volt azért. Szertartások melegségek lobogtak satnya kis mozdulataikban, mikor sokszor hetekig várták tutajaikon éhezve-fázva, indul-e már velük a tavaszi ár... Mikor emeli meg a természet kiismerhetetlen, de azért biztosra várt áradása, roppant ereje a hánccsuzzsal összetartott kezdetleges tutajokat, amiért ők lent valahol a templomos Kazánnál, vagy a gyárkéményes Szaratovnál kenyéret és zengő fejszékét kapnak. Minden fenntartás nélkül bízták rá életüket a rohanó, sodró árra, ahol megsikló, majd fölérők tornyosuló jégtorlaszokkal vitytak szóval, belenyugvó, félelmetesen visszhangtalan harcokat:

Igy van... Így kell lenni!

Ha a gondolat fáradtságán elsuhanó kezem megakad a fejsze behagedt nyomán, nem a seb fájdalmát érzem. A seb begyógyult. A »jele« van meg. Erre mutatnak rá közénk dermedő idegenséggel azok, kikkel sorsom összehoz: Milyen jel ez?

Erre a sebre sokszor adtam már feleletet. S bár mindig az igazat mondtam, magam is mindig éreztem, hogy maga az igazság — nem elég.

Egy fejszececapás?...

Igen. De ez így mit jelent?

A seb megalázó bilyegét és bünös felületességét a kérdezővel szemben. S így — mintha nem volna semmi értelme ennek a sebnek! Mintha valóban begyógyult volna...

Pedig... s bár minden megváltozott e seb körül — nagy népek története: hatalmas birodalmak omlottak össze, félvilágot birtokló császárok lettek szegény, kis kenyérgondokkal megtört emberké... és míg az ember a gondolat s a cél új vízióinak beláthatatlan förtelmei között vergődik — Csak Jegor arca nem változott...

Hallom selypítő, lágy orosz beszédét, amint a még meleg,

friss kenyérrrel kínál és milyen igazán érzem énekének öröms lélegzését, amint málnát szedegetve dicsértük a nyár lobogó erejét!

De mi volna mindez a rávaló emlékezésben. hiszen annyi emberrel találkozunk....

Jól emlékszem, egy keddi napon történt, mikor Szokolov, az erdőkerülő visszatért a városból és egy zöldszinű, rengeteg pecséttel ellátott és bizony már meg is kopott papirlapocskát adott át.

A barin küldte — Az erdőmérnököt hívták így a klimovóiak s nekem is így kellett őt neveznem, átlamhivatalnokai rangján.

Egy levél volt. Először értelmetlenül néztem a sok pecsétet, rossz irással megírt levelet. Hiszen hihetetlennek tűnt, hogy nekem valaki levelet küldjön. Ide, az orosz északi erdőrengetegbe, ahova Európából még semmi sem ért el, ahol az élet átlátszó mozgulásaiban mi sem volt a pillanat végzetszerűségéből, a tett időtlennek, határtalannak érződött. személytelennek. A pillanat meglepő, váratlan volt: egy levél....

Három éve már, hogy minden kapcsolatot elvesztettem azzal az étellel, ahol akaratok és szándékok vezettek. A három év alatt csak egyszer jutottam el a legközelebbi, több mint kétszáz versztynyire fekvő városkába, Bujba. Az akkor volt, mikor egy levágott fa összezúzta a mellemet. A kórházban azonban csak addig tartottak, míg elmúlt a közvetlen halálveszély és a barin máris visszaküldött Klimovoba. Sietni kellett, mert már tavasz felé járt az idő, az olvadás minden pillanatban megindulhatott és akkor Klimovo hónapokig el volt zárva a tengerré áradó olvadó hóvizekkel. A városból kijövet szánunk a vasutvonal mellett vezetett. A hóból egyenes, határozott két vonal vágta át az erdőt. A végtelen őserdőt kettéhasító, barna vassinek, miknek teteje megfényesedett szürkeséggel csillogott...

A vonat...

A Pétervár—Vladivosztko közötti tizezer kilométeres vasut. Amíg a szán a vasut mellett siklott, nem tudtam levenni róla a szememet. Tizenöt verszten át néztem a tizezerkilométeres távolba futó acéldarabkák csillogó szürkeségét, a távolba elvesző — a szemnek elvesző, de gondolatnak pontosan felmérhető egyenes vonalát, ami biztosan, akadálytalanul visz át folyók és völgyek mélyén, hegyek felett és a föld sötétjén....

Sebesült testem tele lett hazaszándékozó bizalommal.

Azóta két év múlt el. Klimovo lakói nem emlékeztek arra az erdőfagyasztó téli vasárnapi délutánra, mikor Szokolovval, az erdőőrrel megérkezett a barin küldte hadifogoly, hogy a katonának ment Jegor Vaszilijevics Jokin helyett segítsen az öreg Jokinnak. A felejtésnek segített az, hogy a hadifogoly a megszólalásig hü hasonmása volt Jegornak. S mikor megjött Jegor a frontról, súlyos sebesülés után hosszabb szabadságra, már úgy volt, hogy két Jokin-fiu van.

Jegor nem sokat törődött a dologgal kezdetben. Később pedig, hónapok múltán, meg is szeretett engem, aki úgy hasonlítottam rá, hogy testvérjének néztek. Azok is voltunk: testvérek. Testben egyformák, lélekben szelídek. A levelet télen kaptam. És ez nagyon jó volt, mert ilyenkor sűrűn jöttek-mentek a szánok Klimovó és Buj városa között. Mondtam is Jegornak: nézd, testvérem, én most nagyon boldog vagyok! Három éve nem lehetett szavam azokhoz, akik engem úgy szeretnek, mint a tied téged... és amíg a tél tart, amíg a hó a tavaszi árral el nem megy, többször szólhatok hozzájuk. Ó, bár csak sokáig tartana ez a tél!

Jegor a behanyatló napot nézte és azt mondta, hogy a tél nem fog sokáig tartani. Tudja Isten, fájt ez a mondása, pedig be kell vallanom, igazan volt. Mert amint a lehanyatló nap alélt sárga köre az erdő fölé ért, leheletszerű ködöcske uszálya szállt vele.

Néztem, simogattam a levelet, szememmel és kezemmel. Olyan különös volt ez. Az én visszatérésem oda, ahonnan jött ez a levél, melynek még a tartalmát sem tudom. De elő kell készülnöm a szavakra, amiket elküldtek azok, akik hiszik az én visszatérésemet. Nem, nemcsak hiszik! Akarják... Igen, itt a bizonyíték, ez a megrongyolt szélű kis papírdarab, ami elfér a tenyeremben és mégis arról szól, hogy élek...

— Örülsz-e? — kérdezte Jegor.

— Örülök — mondom és hozzálépve, megöleltem:

— Jegor! — vajjon eljön-e az idő, hogy én — megyek haza...

Jegor zöldeskék szeme bánattal volt tele:

— Nem tudom Sztjepán Ivánovics. Hanem az bizonyos, ha úgy lenne, mi soha el nem felejténék téged.

— Ezekre a szavakra a boldogságom még csak fokozódott. Hiszen Jegor szavai megerősítenek abban, amit mindig hittem, hogy ők szeretnek engem. Az idegent. Tehát valóban elmúlt közülünk minden, ami engem idegenné tett. Vagy talán nem is volt közöttünk semmi, ami idegen. Hiszen még arcban és természetben is olyan voltam mint Jegor. Hogy többet, sokkal többet tudtam a világ dolgaikról mint ők?... Nem, ebben a pillanatban ez mit sem jelentett. Sőt a gondolatot egyenesen elutasítottam magamtól....

A friss kenyér fanyar, savanykás illata töltötte be a szobát. Matróna, Jegor anyja hozta a fatálcán kettévágott párolgó, barna kenyeret. Megáldotta és felénk nyújtotta. Vegyetek, fiaim! Megszokott, kedves arcán az annyiszor látott öröm zavartalansága. Vettem a sulyos, barna kenyérből: nedves és párologó bele ennek a fáradt északi földnek kenyere, nálunk már régen zöldel a vetés, néha már a kalászat is hányta a buza, mikor itt a sápadt rozs a még hideg földbe kerül, és mikor aratják, már ködös az erdőfogta apró kis írtás és a soványka kévékre ólmos eső egetlen sulya hull....

Hirtelen elfogott a sírás. Felcsukló, fájdalmas döbbenet fogott el. Mint a vihar, rázta a testemet és olyan nagyon fáj a szívem. Ez a kenyér, ez a sárnál alig jobb valami... ez a száíhoz ragadó savanyu és keserű nehéz íz... ez olyan jó volt itt....

— Miért sírsz, fiam? — kérdezte matrona.

— Levelet kapott — mondta Jegor és visszatette a megkopott fatálcára a kezében kihült kenyeret.

Matrona elsápadt. Levelet? Honnan....?

Az anyjától!

Az öregségbarázdálta asszonyarc megörvénylett. Olyan mélyen, mintha a világ kettészakadt volna.

És mit ír?

Mit írna? — vágta ketté Jegor az örvénylő parttalan csendet. Azt írja, hogy várja vissza a fiát!

Matrona Jegort nézte:

— A fiát... persze... mint én téged, Jegor! De értelek fiam, ez nekünk fáj... hanem hiába, tette utána rövid hallgatás után, ez olyan dolog, hogy hiába!... A fatálcát a kenyérral együtt aszatra tette és mosolytalan, nehéz arccal ment ki. Mintha egy fia se volna.

Kenyérdarabomat odatettem a Jegoré mellé. Régebben is egymásmellé tettük a kenyérdarabjainkat. Csak akkor: ettünk belőle... Most mintha valami elválasztaná a két egyenlő kenyérdarabot. Pedig olyan közel vannak egymáshoz, hogy talán éppen csak az a zöld papírlapocska férne közéjük — a levél....

Azon az éjszakán alig aludtam. Én levelet irtam, Jegor meg élesztette a fejszéket. A lemenő nap korongja körüli felhőske világoosan megmutatta, hogy közeleg az ár — a tavaszi ár. El kell rá készülni. Ilyenkor a fejszéknek különösen éleseknek kell lenniök. Emberek élete függ a fejsze életől. Egyetlen csapás kell, hogy átvágja a legszivósabb háncskötelet is, ami a tutajt a parthoz köti, mert ha a tutajok között torlódás támad, menthetetlenül a víz alá kerülnek s az ár elsodorja azt, ki a tutajt vezeti....

Négy lapot irtam. A megszabott szók feszülő, mindent mondani akarásával. Vissza akartam adni a hozzám küldött jószágot, ami felkeresett itt, az őserdő mélyén.

Jegor köszöriülte a fejszéket és a kis olajmécses már kialvóban volt, mire végeztünk.

Van-e nálatok éjféli nap? — kérdezte Jegor

De hiszen tudod, Jegor, arra jártál!

Jegor mosolygott.

De te mondd.... nos, mondd!

Nincsen, Jegor.

Hát tavaszi ár?

Az sincs, Jegor... azaz van... de tudod, az más... Nem tudtam tovább mondani. Jegor szeme olyan volt, mint a tavaszí ár után az erdőben maradt tavacskák egyetlen könnyecppnyi vize. A fák tövében megörvénylő ár kiismerhetetlen mélységű tavacskákat fur, mélységüket ki sem lehet sejteni, mert tiszták és a gyökerek mélységén tulian átlátszók... csak a mozdulatlanságuk fáj... egyetlen bogárka se rebben bennük s a métyükön tükröződő gyökerek mintha egyetlen, kimondhatatlan könnyecpp örökre megkötő erezései lennének...

Nos, miért nem mondd, Sztjepán?

Hihetetlen gyöngédséggel ejtette ki a nevemet: Sztjepán... A testvérjéhez szolt... és akkor megfélekezve mindenről — felolvastam neki a leveiket, amiket irtam...

Ugy vágyom megfogni a kezüket... És nem megcsókolni, mert ez a gyöngédség nekem erőtlen. Talán csalódnak majd bennem...

Jegor felugrott és akarta-e? — a két élesre köszörült fejsze friss csengéssel hullott a földre. Mosolyogva néztünk egymásra.

Kint ekkor kezdett pirkadni...

Egy hét múlva megjött Jegor apja is Bujból. Az öreg Vaszilij igen fáradt volt. De hiszen az út olyan hosszú és három napig tart. S hiába, a meghálás, közben, nem igen pihentető a sokgyermekes erdőöröknél, kiknek legtöbbször már alig van helyük a vendég számára a szoba félmagasánál feljebb ácsolt polátyéban, ezen a magasra helyezett pricszen, hol még melegen tud a kemence melege a téli éjszakai hidegben, mikor, különösen napfelkelte előtt, a fák meghasadoznak az erdőben... A hó már süpped, mondta az öreg. Nehéz az út. Közeleg az ár. Csak azt nem tudom, hogy érdemes lesz-e elindulni az árral?

Hogy vagytok a tutajokkal, fiaim?

Az erdőben nekünk volt a legtöbb tutajunk. Jegor meg én friss kedvvel döntögettük az óriás fenyőket és a folyóágy bafagyott, széles mezején egy egész kanyart elfogtak a tutajaink.

Én válaszoltam:

Duplák a kötéseink, semmi baj nem lehet. S a háncsok egészségesek.

Az öreg Vaszilij szokatlan melegséggel nézett rám:

Azt akartam, hogy ezzel az árral mind a ketten eljőjjetek velem. És különösen te, Sztjepán I... nem mondta ki az apám nevét... ami itt csak testvérek között engedhető meg, különben halálos sértés. A barin nem adott parancsokat, mondta és nekem úgy tetszett, hogy halálos szomorúsággal sóhajtott...

Megindult befelé. Mi meg Jegorral kifogtuk a lovat. Igen, számítottunk arra, hogy ezen a tavaszí áron elmegyünk mi is délre.

Az öreg nagyon akarta: »lássá meg Sztjepán Ivánivocs a végtelen orosz földet...« a kifogott ló nem mozdult... majd amikor megérezte, hogy nincs rajta többé a hám, összerogyott...

Az öreg Vaszilij a küszöbről futott vissza. Odarogyott a lóva mellé és két kézre kapta a szép, selymesszőrű, kékesfekete csillanással átfutott ló fejét, melynek homloka közepén egy tökéletes fehér csillag ragyogott.

Mindez szinte felfoghatatlan gyorsasággal történt. Itt és akkor a ló, ahol az ember a természettel vívott harcában olyan egyedül áll, ahol a közelgő hóvihár mindent elsöprő, sivitó élességével szembe; egyedül a lóva kitartására van utalva, ahol a közelség és távolság és az idő megmérhetősége, melyben az élet mélysége fellobog vagy kialszik, egyedül a ló. szinte már együttérző, emberrel tartó magatartásától függ — itt a ló: erkölcsi érték... És ezek a lovak hallatlanul okosak. Tavasszal beeresztik őket a végtelen erdőbe, hetekig kóborolnak irdatlan távolságokba és néha hazatárogatnak és nekem úgy tetszett, hogy beszélnek, hogy örülnek, mikor nevelő gadájuk elé járultak lehajtott fővel, hogy a kemény erdőirtó kéz rásimuljon a homlokukra... Most erőtlén Vaszilij keze. Egyedül mennek el az árral!... sóhajtott.

Vége volt, a csillagoshomloku ló nem volt többé.

Az öreg Vaszilij még egyszer-kétszer rálehelte a lecsukódott szemekre, de azok meg se remegtek többé.

Sötét, fekete csend kóválygott fölöttünk.

Oroszország nagy veszélyben van, mondta az öreg. A cárt fogvatartják, a minisztereket elfogták... Bujban a részeg katonák rálöttek: a lovamra... itt: a seb...

Az öreg Vaszilij ebben a pillanatban engem nézett... Különös, nagy pillanatok vannak az életben. Világválságok is egy pillanatban zajlanak le. Egy szó, egy mozdulat és felemelkedik, vagy összeomlik egy világ, ami talán évszázadokig alakul, tragikusan vagy feltörő lendületben, amíg elér addig az egy szóig, vagy mozdulatig... Az ember sorsa is ilyen. Az öreg szavai nyomán világosan láttam, hogy a világ döntő események előtt áll és hogy közeleg a szabadulás...

Szabadulás?... Hiszen már két éve egy életet éltem ezekkel az emberekkel...

*

És megjött a tavaszí ár.

Egy éjszaka megcsordult az erdő. Százmillió ér csorgott ki belőle. A fák, ezek a földben gyökerező, dustombu óriások, mintha sírnának megolvadt szívvel, s nagy magasságukon végigcsorog a tél fehér szemedője és a felszabadult ágak zöld szárnyakkal lobbanak meg, mintha megráznák magukat mindent felejtő friss lendülettel. Az erdő alja egyetlen tenger, emelkedő, libegő, csobbanó

ár. Patakok, folyók, széles folyamok futnak, ömölnek a láthatatlan föld felett és a gyökerek mélyén felnyögnek a fák vajudó tisztaság erejével. Kopog, szakad a gyökér, a föld fulladtan, részegen nyújtózik a tenger alatt. Remeg, vonaglik, susog, néhol beszakad. Birkózik, ágaskodik, eget kér. Egy-egy szakadás partján feldobban a zöldmohás lélegzet és a földdé vált, egy félben meghalt mázsányi avar keserű illata szépiíti az elsuhanó óriások eltört koronáju veszendőségét. Gyönyörű erdő, végtelen és egyszerű, ha kigyulnak felette a csillagok. Az ár elcsendesül, sima, ezüstös susogás száll a mélységét veszített vizek és örvények felett, melyeknek gyémánttisztaságából visszaneznek a magukat tükröző, csodáló, szikrázó csillagok.... Erő, vad és fékezhetetlen feszül át a félhomályos tájon. Az elemek mindent elragadó szent hevülete rohan keresztül-kasul a légben. senki sem tudja honnan indul és hová szándékozik? Most él az erdő, most ki sem állhat utjába.... mert erőtlen az ember, csak a szeme villog kintől a rés parányát lesve, hol beékelhesse magát.... hogy aztán az elemek fölé lendítse magát.... villog a fejsze, sötétben élesen suhan, old és megold és felold.... egyedül van az ember és sehol a segítség.... a megapadt folyó térdre ereszkedett mélye már a partszintig emelkedett és mindenki magáért küzd.... a félméteres jég már szilánkká zuzottan csak itt-amott csillan a piszkos, szennyes suhatagban, melyen mint szalmaszálcsomók henteregnek az ide-oda vetett tutajok.... minden kanyarban külön sorsok kötik, erősítik és engedik az irtózatossá erejű háncksöteleteket.... a fák élő, szívós hánca még dacol az árral, addig, amíg eléri a part utolsótlélegző szintjét.... akkor villan a fejsze. pattan a parthozkötő hánca és a megszabadult ár meglóditja a kanyart: ezer meg ezer gyönyörű szálla indul el, az erdő óriásai, levágottan, megkötözötten, halottan.... az erdő talaját csak holtan lehet elhagyni.... millió meg millió halottat ringat a tavaszi ár.... és mikor a tavaszi árral felnyögnek a megkötözött halottak: akkor kell a partra ugrani!....

Ééééj! —Sztjepán Ivánovics?

Hallom! — pán Vaszilij.

Vigyázz!

Ééééj.... hallom, pán Vaszilij!

A barin azt üzente.... velem.... mikor megjöttem, hogy vigyelek be Bujba! Valami Kerenszkij nevű parancsára.... aki a cárt elfogta.... de én csak a tavaszi árral hagylak ei....

Ééééj?!.... hallod-e Sztjepán?

A tutajok irtózatossan felnyöszörögtek, minden fa külön sírassal sirt fel körülöttem.... a kanyarokban csattogni kezdtek a fejszék, kettévágva az élő hánccot a part és a tutaj között.... kiugrottam a partra, hogy én is elvágjam a hánccot, mert egy pillanatnyi

késés — és pán Vaszilij elveszett: a megtorlódtó tutajok eltemették volna a tavaszi árba....

Fejszém nyugodt, nem tévesztő biztossággal, megmentő elevenséggel vágta át a háncsot.

S ekkor, ott, a tavaszi ár partján érte homlokomat Jegor fejszéje.... Olyan biztossággal, mint az én fejszém a parthoz kötő háncsot.

*

Ha a gondolat fáradtságán elsuhanó kezem megakad a fejsze behegedt nyomán, nem a seb fájását érzem. A seb begyógyult.

A »jele« van homlokomon....

Kristály István

V E R S E K

1. Fekete vizen fényes evezőkkel

A másik part titok és rejtelem.

*ki kell csorgatnom a két szemem,
le kell akasztanom a két kezem,
a lelkemet el kell röpitennem,
a szívemet meg kell állítanom,
s valami ismeretlen borzalom
vak éjében négy árva deszkaszálon
egy sötét tengernek kell neki vágnom
s el is kell vesznem hullámaiban,
hogy megtudjam: oda tul mi van.*

2. Asszonyok

*Százféle hurból százféle vonó
száz nótát penget rólatok,
a kálváriák s a messiások vére
nem oly piros, mint együgyü ajkatok,
vétkek bozótján, Szibérián és Szaharán
a szív utat ront s üszköt, sarat tapos...
S mégsem a testetek édes varázsa: —
a mi vágyunk a csodálatos.*

3. Történelem

*Korok sodrán mindig-egy vagy hajóján
a sziv iránytűjével visz a tenger.
De ma csillag s holnap máglya a tűzünk,
és néha az irgalmas szeretetnek,
néha a gyilkos kegyetlenségnek
megnémult istenére esküszünk.*

4. Mesekönyv

*Izgató, sötét meséjét a halál
az élet fehér lapjaira róttá,
tanulgom a vak betűvetést
s már több mint harminckét esztendő óta
még mindig a vén mestert hallgom.
De holnap talán
a kurta mesét már el is olvasom.*

5. Más csillagok alatt

*Rossz titkok együgyü végzetével
szülhettek volna Afrikában is
s most ott hajszolnám azt, amit
a vággyak karavánja itt sem ér el.
Fekete bőrű asszonyról énekelnék,
nem ismerném
a fehér arcot, a fehér vállat,
a fehér havat, a fehér deret,
és egy sárból gyurt idomtalan bálványtól
kérném és várnám hiába
a mindennapi kenyeret.*

6. *Boncoló teremben*

*Diákemlék: husz éves életem; —
az asztalon rég kihült holttetem
s kezemben kés;
a csupasz, hűvös boncoló teremben
néha szinte vidáman elmerengtem,
de mielőtt
kivágtam volna a halott szívét,
szétfeszítettem két száraz szeme-héját,
nem azt kérdeztem, hogy az égi rét
szelid lankáin hol jár most a lélek
csak egy közömbös kérdés nyílt élém,
s a szemét néztem meg: ugyan kék-e, mint
a kedvesemé
vagy barna talán mint az enyém?*

7. *Utítárs*

*A testedért malmok, gyárok vesződnek,
kedvednek is megcsillan egy-egy holmi
egy erdő növeszti a koporsódat,
egy hallgató kin megtanít dalolni
egy kóbor csillag nyugodt révet magasztal,
s míg oda érsz, ó mennyi vércsepp serked
a talpadon: És mennyi kést döf beléd
a leghübb cimborád: a lelked!*

BERÉNYI JÁNOS

M E G J E G Y Z É S E K

A Magyarország és Jugoszlávia közötti viszony örvendetes megjavulása kétségteljesen annak a megértőbb, tárgyilagosabb szellemnek a következménye, amelyet dr. Sztójadinovics Milán kormánya egyrészlről, Darányi kormánya másrészlről külpolitikai principiummá tett. A jugoszláv és magyar kormányelnökök egyaránt korrektnek jellemezték a viszonyt és mindkét oldalról egyre süröbben hangzanak el nyilatkozatok a két szomszédnép együttműködésének szükségességéről. Jóindulatu, baráti nyilatkozatok, gyakran jelentéktelennek tűnő, de az építés szempontjából mérhetetlenül fontos látogatások, kis szavak és kis tettek, imponderabliák azok a tényezők, amelyek a közeledésnek nemrégen még járhatatlan útját, kulturális-szellemi és gazdasági-politikai téren lassanként járhatóvá teszik. Ebben a megényhült légkörben disszonánsan hangzott *Banjanin* Jován ellenzéki szenátornak a költségvetési vitában elhangzott indokolatlan kirohanása kisebbségi írónk magyarországi irodalmi körutja s ezzel kapcsolatban a magyar kisebbségnek adott kulturális mozgásszabadság ellen. Burkolt gyanusítás és vád volt *Banjanin* szavaiban, mintha a magyar írók utja nem csupán a közeledés és megértés javára szolgáló propaganda lett volna. Dr. Várady Imre, ez a régi, jellemes, korrekt és tapasztalt férfiú vezette az írók csoportját. Dr. Várady politikai bölcsesége és előrelátása semmiképen sem engedte volna meg, hogy ez az irodalmi kirándulás egyéb célt is szolgáljon, mint a békés közeledés ügyét a két nép javára. Jól tudta Várady is és mindenki, hogy mit jelent kisebbségi életünk jövő alakulása szempontjából egy ilyen utnak az engedélyezése és főleg annak lojális, politikailag is kifogástalan, amellett öntudatos lebonyolítása. A további kezdeményezésekre kiválóan alkalmas mai légkör becsületes, korrekt és kitartó munkával jött létre és végzetes könnyelműség volna, a jőzan politikai érzék teljes hiányára vallana, ha ezt a jóhiszemű atmoszférát, akár tárgyi alapot nélkülözö kifakadásokkal, akár meggondolatlan cselekedetekkel bolygatnák meg.

Mennyivel több jó és építő szándék nyilatkozik meg a »Glasz Matice Szrpszke« abban az okos és higgadt cikkében, amely nemcsak sürgeti a dunavölgyi népek összefogását, hanem e cél elérése érdekében konkrét javaslatot is tesz. A cikk kiválóan tájékozott írója dr. Milutinovics Nikola az egységes Dunamedence gondolatának régi híve felveti egy nagy dunavölgyi folyóirat megalapításának eszméjét. Ez a lap az együttműködés, közeledés, megértés és kibékülés propagandájának színterében állna. A jelszó: »a Dunamedence a dunamenti népeké«, ki kell tehát küszöbölni az idegen érdekeket. A béke tőlünk függ. Az együttműködés eszméjének egyre nagyobb térhódítása olyan jelenség, amelynek nem lehet útját állni. A szlávág és a magyarság soraiiban mindig többen ismerik fel azokat a gyakorlati lehetőségeket, amelyek az általános dunavölgyi összefogásból és egységes fellépésből erednének. Hisszük, hogy dr. Milutinovics nagyvonalu kezdeményezése nem marad visszhang nélkül és hisszük, hogy a Matica föltökárának jövöt mérlegelő, határozott koncepciója és állásfoglalása, nézetük revidálására indítja azokat is, akik bizalmatlansággal és gyanakvással szemlélik a népek közeledésének ügyét.

Ismételjük: mérhetetlenül kicsiny szilánkok a tengerben szigetté tornyosulhatnak. Ilyen szilánk volt az a békés beszéd is, amelyet egy sumadiai gazdálkodó a noviszádi állatkiállítás külföldi, köztük magyar, vendégeihez intézett az ünnepi lakomán: »Magyar testvérek« — ezzel a megszólítással kezdte... és a két agrárnemzet együttműködésének szükségessége hangoztatásával folytatta. Egyszerű szavaiból tiszta népi kívánság csengett ki, erősebben, megkapóbban, mint tizannyi sima hivatalos nyilatkozat. A két nép paraszt-társadalmának azonos érdekei egyre közelebb viszik a szoros gazdasági együttműködés és végleges kibékülés ügyét a megvalósuláshoz. Kis szavak építik a szebb jövöt.

Kende Ferenc és a Kalangya

Mig Kende szerkesztőtársam volt, nem irtam róla. Izlésem viszont tartott attól, hogy személyével foglalkozzam. Most azonban, hogy a Kalangya hosszú szünetelés után, más kezekbe kerülve, újra megindult, ily tekintet többé nem gátolhat.

Kevesen tudják, hogy Kende mit tett folyóiratunk megmentése és fennmaradása érdekében. Ha ő nincs, ma a Kalangya sincs. A gyors megszűnéstől 1932 őszén ő mentette meg. Régi munkatársa: Radó Imre, erről többet tudna mondani. Mert Csuka Zoltán nagyon gyöngye bordázattal eresztette utjára a Kalangya hajóját. Ha nem leng árbócán a Szenteleky-zászló, talán el sem indulhatott volna a kikötőből. De a gyenge hajót hamar zátonyra sodorta a vihar. Hiábavaló volt Csukának minden igyekezete. Ekkor lépett közbe Kende, aki a sokat betegeskedő vezérre: Szentelekyre való tekintettel kész volt segílyt nyújtani.

A fiatal folyóirat a maga mivoltában bizony nem jelentett üzletet. Elfért ugyan egy gazdag asztalnál, de csak olyformán, mint ahogy helyet szorított egy szegény rokonnak is. Kende ennél többet tett. Lehetőséget nyújtott, hogy a Kalangya áttelelje a ziman-kós időjárást, s megerősödjék. Ezzel olyasmit vállalt, amit a folyóirat akkorj népszerűtlenségének s a viharos irodalmi atmoszférának idején senki sem tett volna meg. Ha visszatekintünk, valósággal úgy hat ez a »beleugrás«, mint egy hazardőr ajándékozó gesztusa. Mert a Kalangya nem volt befektetés, csak ráfizetés. Drága mulatság, mint a melegházi kertészet. 1200 Kalangya: horribilis szám! Csak nagy koncepcióhoz szokott ember veszthette el így érzékét a valóság iránt. Természetes, hogy e drága folyóiratot más keresetforrásokból kellett fenntartani. (Hiszen tudjuk, hogy az előfizetők nem jó s nem pontos adófizetők. Az adóbeszedők mindig többet keresnek rajta).

Az áldozatos gesztusnak megjönnek a szánom-bánom órái. Amit tulcsordult lelkesedésünkben vagy adakozási kedvünkben meg gondolatlanul vállaltunk, szívesen elfelednők. De nem lehet, a nyűg kötelességgé változott, s mint a pusztító rák a husba, úgy marja, harapja magát öntudatunkba. Többé már nem szabadulhatunk tőle. Velünk van éjjel és nappal, s az ibseni felelősség súlyosan nyomasztó érzésével kísér. Kötelesség-emberek lettünk.

Kende életében is kellett lenni egy ily korszaknak, amikor tudatára ébredt, hogy ő, a fölényes szellemű s könnyed gesztusu férfi egy adakozó pillanatában olyasmit vállalt, ami már nem nyűg, hanem kötelesség. Kötelesség, melyért élni kell.

A Kalangyát tovább kellett tartani. Pedig a testvér-malmokat hajtó patakok vize már kiapadt, s a molnár már hónapok óta nem látott új búzát. De ha a malomból nem jut, kerül még a hombárból.

S ha ott sincs, még mindig be lehet nézni a kamrába. (Csak az a kérdés, hogy meddig?)

A Kalangya egyre nehezebben jutott hozzá a szükséges pénzhez. S egyszer elkövetkezett a nap, midőn a legszükségesebbet sem kaphatta meg. Kende még ekkor sem hagyta cserben. Csodálatos optimizmussal fogott hozzá, hogy megmentse. A magyarság lelkiismeretéhez fordult. Ítéletre hívta azokat, akik a folyóiratot meg tudták menteni. A gesztus hatott. A Kalangya életben maradt, fennmaradását prolongálták. Kende ezzel győzelmet aratott azok felett is, akik őt el akarták távolítani, s meg akarták semmisíteni.

Pedig a Kalangya akkor már csak halavány mása volt a réginek. Jobbára injekciókból éldegélt. Csupán az utolsó hónapokban tért újra magához, hogy kései virágzása a hajdanival vetekedjék, s megszépítse gyorsan bekövetkező elmulását.

1936 decemberében a Kalangya már nem jelent meg. A magyarság halálra ítélte. Akik megmenthették volna, kijelentették, hogy nincs reá szükség. Igaz: a virágra sincs. A mesére se, másra se, sok mindenre. Lehet, hogy nekik van igazuk. Nekik, akik ítéletet hoztak. Ítéletet önmaguk felett.

Kende ásót és kapát foghatott és megáshatta a kinszenvedett sírját. S a végén a bicskával kifaragott fejfát is rátűzhetette. A határából másra ugysem futotta.

Irta: Szirmai Károly.

IRODALMI SZEMLE :

K ö n y v e k

Körmendi Ferenc: *Bűnösök*. (Regény. — »Athenaeum«, Budapest.) — Szlovák *elbeszélők*. (Franklin-Társulat, Budapest.) — *Mai japán dekaméron*. (»Nyugat« kiadás, Budapest.)

A »*Bűnösök*«, témájával talán az első pesti, külvárosi regény és lokális színe az, ami először megkap bennünket. A Duna késő őszi képe, a szomoru szürkeségű újpesti part, elhagyott gyárak, ócskavastelepek, lassan szemező eső, színes moziplakátok. vasárnap délutáni rikoltó villanyfény, zugó villamosok. Nincs az a naturalizmus gyötrő kísérleteivel vergődő festő, aki ebbe a környezetbe szerencsésebben, szuggesztívebben rajzolná a szegénység és a

küzködés mindennapi harcából kilépő, valóságukat élő figurákat, mint az író. A regény központja: a gyár — Balta és fiai magyar vasszerkezeti és gépgyár r. t. — ez a kartellek harcában és a gazdasági válság hullámzásában vergődő üzem, amelynek fiatal főnöke, mérnöki önérzetében hidak szerkezetéről, felhőkarcolók vasállványairól álmodozott, de általános közszükségleti cikkeket, előszobafalakat, főzőedényeket, képkereteket és csőbutorokat gyárt. Az apáról fiura maradt gyár egyre zsugorodik. Elparcellázott ingatlanokból és fölöslegessé vált gépberendezések eladásából tartják fenn.

Az író, a gyár életével párhuzamosan bontogatja alakjait. Elsősorban Balta Gábort, a fiatal főnököt, aki elvált felesége, a világhírű énekesnő utáni vágyódásában szakadt el a gyártól. Ez az elszakadás: teljes lelki meghasonlás, talajtalanlás, az aktivitásra képtelen ember tragédiája. A mindennapi élet aktivitásra kényszerítéské, vissza a csövázakhoz, az oxigéntartályokhoz, a termelési kimutatások számoszlopaihoz, amelyekhez származása, neveltetése szerint tartoznék, de senki sem látja, hogy mindettől már régen elszakadt. Elkerülhetetlenül tévelyeg, botladozik, nyugalalmát veszti, lelkileg már egy másik kasztba lép, abba, amelybe portása fia: Magos Jóska, a külvárosi munkáskolóniák karcáros szokásaiból, nvolcórás munkaidejéből, a vasárnapi leventegyakorlatokat követő, céltalan kódorgásokból öntudatlanul menekül, és egy hétköznapi, egyetlen kék ruhájába öltözve, elmegy a moziba, a zughotelbe, a napilapok ismert riportanyagából regénybe szőtt cukrosleánnyal, akit szerelmi ügyefogyottságán nekivaduló dühében, megfojt. Ezen a ponton indul el a regény, hogy a gyilkosságból, a valóságból, a nagy misztikumot, a realitásnak kísértetiessé rajzolását, a valóságnak feltartóztatatlan lelki drámáját adja. A cselekmény gyorsaságában az író ennek a drámának hirtelen kirobbanására elő sem készít bennünket. A köznapi lét eseményeiből, mint valami antik tragédiából, adja a misztériumot, a fáradt, szomorú, megbékélt Balta Gábor mártíromságát, aki az inasgyerek gyilkosságát vállalja magára. S ebben a váratlanul kirobbanó drámában van a »Bünösök« szokatlanul érdekes, szinte meghökkentő hatása, ebben a váratlanságban, átlagemberei akaratheteg énjében, ebben a lelki kórrajzban. Ez a kórrajz a mérnöknel valóságos pszichológiai napló, a lassu felörlődés maniákus gondolatainak egyhangu lejegyzése. Ezzel szemben az inasgyerek, a külvárosi társadalom ösztöneiben, a kis kávémezőrekből, a szegényszagból, a korcsmabüzből, a társadalmi ellentéteknek ebből az örökké vibráló nyugtalanságából szinte hűvösponatosan megy a gyilkosság elé.

A »Hotel Amerika«, a gyilkosság színhelye. A keskeny mellék-

utca egyik kopott házán, sárgán világító üvegtáblán áll a szó: SZALLODA. Felszínes a rajz, a vonások odavetettek, — nem kép, inkább hangulat: »lefüggönyözött ablakok, a mennyezetről keskeny rézrudon függő, rózsaszinellenzős villanykörte.« Ezzel a pár szóval, szinte száraz utalással a milicure, megdöbbenő világossággal, elcsendesülő, lemeztelenített szelidséggel sejteti a szállodát, úgy ahogy Dosztojevszki a Raszkolnyikovban, Pétervár hangulatát a tikkadt levegő, a méz és forgács szagából érezteti. S ha a »Bünösök« nem is emlékeztet senkire — holott *Körmendi* Ferenc eddigi minden regényében, novellájában ott volt annak a mélységesen gazdag könyvkulturának imponáló sugárzása, amiben ez a fiatal író valószínűleg megfürdött, megacélosodott — mégis itt Dosztojevszkihez ér, a bün teóriájához, a szenvedélyhez, ami két figuráját: a mérnököt és a kis inast egymáshoz fűzi. Ismételten: nem látok a regény és Dosztojevszki között mély összefüggést, csak közvetett befolyást, egy csipetnyi örök vonást abból, ami a Raszkolnyikov lelke mélyén gyökeredző vizionáriusságot a Balta Gábor szenvedésével testvériesíti. S ahogy Raszkolnyikovban, a koldus, szegény diákban nincs romantika, éppen úgy romantikátlan a mérnök is, akit volt felesége hirtelen halála, gyára sorvadása, álmainak rombadőlése készítetik a megnyugváásra, a mindent elintézésre, amihez a gyilkosság vállalásán át fog eljutni.

Az író, regényét egy mosollyal, Balta Gábor fáradt, szomorú mosolyával fejezi be, ami válóságban nem is befejezés. Egy kerek, kimondott és véglegesen tisztázott vég tulajdonképpen irracionális lenne. A mosolyban van valami kimondhatatlan, valami, amit a legfinomabb analízis sem tudna megközelíteni, csak az ilyen, majdnem mitológikus utalás, ami Krisztus szenvedésére emlékeztet. Maga az író, ezt a szenvedést is hüvös magaslatról, szinte könyörtelen biztossággal nézi, mint az életet, amibe lelkileg sérült hősét, a mérnököt és a kezdetleges nemi kifejlődés prooestruman túl nem jutó inast kergette. Ezen az írói, teremtő magaslaton nincsen jó és nincs rossz, csak valóság, amit objektív hangon kell lejegyezni, pláne akkor, amidőn az író egy emlékezetes és minden újságolvasó kontrollján átszűrhető, megtörtént gyilkosságot mond el. Ez az elmondás őszinte, pontos, majdnem tudományos, de nekem úgy tetszik, hogy van ebben az elmondásban valami, ami kiegyensúlyozott realizmusa mellett is, költészet, líra és írói evolúció, amiből *Körmendi* Ferenc szellemvilágának nagy átalakulására szeretnék következtetni. Utolsó, nagy regényét, a »Boldog emberöltő«-t öszszetartó nagyon szép fejezetek után (az érdélyi gyümölcskertre, a békebőrönd visszaérkezésére sokat gondolok!) végre a koncentrált,

szinte konstruktív írói élmény az, ami, hogy divatosan fejezzem ki magam, nem törekszik a hatás totalitására, hanem inkább arra, hogy olvasója egyszeri olvasással, kritikusa pedig egy futó perc hangulatának lejegyzésével ne tudja elintézni. Nem restellem bevalani, én kétszeri olvasás után sem vagyok vele kész, még mindig vitatkozom önmagammal és vannak részletei, titkai, amelyekről egy idegorvossal sokat harcoltam. Ugy látom, még néhányszor kell majd erről a könyvről beszélnem. Minél távolabb kerülök tőle időben, annál jobban látom majd, hogy vele az író, érdekes, szép pályáján még messzebbre jutott.

A szlovák irodalmat, éppen úgy, mint a szlovák népet, eddig alig ismertük. A parasztábrázoló Mikszáth egy-két nagyobb regényében, az irodalmi népiességnek ezekben az időtálló, klasszikus remekeiben, gyermekkorra felvázolt, dombos, nógrádi tájai melankóliájában és a garammenti kisvárosok nyárspolgári környezetének szemléletében láttuk először a felvidék irodalmát. A magyar irodalomnak ezt a valóságos regionalizmusát a legközvetlenebb hangon, nagy magyar elbeszélő halála után, Krudy Gyula, később Kosáryné Réz Lola próbálták követni. Annak a magyar irodalomnak, amelynek a mai Szlovenszko volt milieuje, témája, tulajdonképpen az ott élő dzsentrik, kicsinyes polgárok, keményfejű, ravasz parasztok voltak figurái, akik inkább íróik diákkori szemléletei emlékeiből, mint az ottani élet igaz látásának lelki szükségletéből fakadtak. Innen van, hogy Mikszáth minden felvidéki írásának legjellemzőbbje a humor, a magasabbrendű anekdóta, a sokszor csak szatirikus meseköltés, amely a nép vergődése és a környezet igaz arculatának meg látása elől, csendes, napsütéses történetekbe menekült. Ha ezek, a klasszikus angolok nemes nyugalma emlékeztető s a korszellem kisugárzását mutató elbeszélések eljutnak a letűnt század probléma köréig, Mikszáth írói művészete elhatolhatott volna a való élet ritmusáig s a népi alakok legbensőbb sajátosságai, mikoris szelid mosolygásából az eljövendő súlyos idők hatalmas lendítőkerekének dühörgése zughatott volna fel, azé az időé, mely az évszázadokig együtt élő magyar és szlovák nép között egy új geográfia határvonalt húzta meg.

Azóta tudjuk, hogy van szlovák nép és van külön szlovák irodalom is, amely, mint minden kis nemzeté, előbb külön, nagy harcot vívott irodalmi nyelve megalapozásáért, (Stur küzdelme a hlásszistákkal), majd szellemélete intézményeinek megalapításáért. A nagy háború előtti szlovák irodalom az akkori szlovák társadalom szűk atmoszférájában mozgott, kevés feszültséggel, több érzel-

mességgel világos és jól értelmezett, majdnem oroszos realizmus-sal. Hurban — Vajansky hangulataiban, s a magyarosítás előretörése miatti elkeseredésben sok a rokonság Turgenyevvel, aki különben a múlt század szlovák prózairóit éppen úgy csiszolta, termékenyítette, mint a lírikusokat, elsősorban Hviezdoszlavot: Arany János.

A szlovák elbeszélők gondos gyűjteménye, ami a magyar könyvpiacra uttörőként, a szomszédos népek szellemi együttműködésének, egymás irodalma megbecsülésének hírnökeként jelent most meg, ismételten azt igazolja, hogy a hegyes-völgyes országrésznek, egyhangu falvainak, csendes kisvárosainak sajátos irodalmi levegőjük, hangulatuk van, s gazdag árnyalásuk, tónusuk, az ott élő szlovák, magyar, sőt az odatévedt cseh íróban is sajátos, külön nyomokat hagy. Egy népi irodalom gazdag regiszterét sugározza ez az új irodalom, elsősorban a realista irodalomét, ami a táj zord-ságából, a természettel harcoló szlovák paraszt aprólékos életharcából, a hegyek tövében megmentett kis krumpliföldjei munkájából folyik. Kis életigények, fejletlen alázat, a természetbe való korlátlan beleolvadás, mindez csak végigérezett, becsületos parasztpszichológiájú irodalmat adhat, amit a realizmus csiszolt világos tükörlappá, hogy az egészséges életrevaló szlovák nép zsánerképeit tükrözhesse vissza. Tehát nem »népies« a szlovák irodalom, hanem valóságos *népirodalom*, amely kemény mozdulatu, szögletes, szívós alakjainak reális, vagy nem bánom, naturalista képeit adja. Minden szlovák író tulajdonképpen jó festő, aki festőállványát a nép közé állítja, hogy a természetfestő biztos, suggestív ecsetvonásával dolgozhasson. Tido I. Gašpar novellája, a világot járt vadász hazatérésről és a kísértetiesen leromló uradalomról. Ján Hrusovszky hegyi története a szentestén született csecsemőről (ez a lehiggadt, elmélyedő pompás írás a gyűjtemény legtökéletesebbje.) — Jégének kis zsánerképe a harcstól lihegve hazatérő, és lassan meghunyászkodó, felszarvazott szakaszvezetőről és a regényrészletében jelleghűzetesen világszemléleti programot adó Peter Jilemnický vásárképe: mind a nagy hegyek, az apró házak, görbe kémények, furcsa kis földek, léckerítések világáról beszélnek. A lelkek életéről csak néhány odavelet kemény, kerek, kimetszett szó. De túl a népirodalom lehatárolt problémakörén, vannak erős feszültségű, emberi szenvedést átfogó és a maguk termő küzdelmét kivető írók is, így Stefan Letz »Mezítelen katoná«-jával, mely megdöbbentően tragikus háborús élmény, valóságos vízió. Tóbiás, a meghibbant meztelen, a golyók süvítő tüzében a lövészárkok közötti pléhfeszület Krisztusát, mintha alázatos engesztelőáldozatot mu-

tatna be az Urnak mindazért, ami a háboruban történik, átfesti. Az egyetlen nagyvárosi novellát, egy könnyű, pár rikitó vonással odavetített párisi-montparnassei történetet Ivan Horváth írta, amely közvetlenségével, színességével tiszta hangulatot teremt.

A múlt század nagy írói nemzedékét és a szlovák irodalmi elbeszélés kezdetét két nagy elbeszélés reprezentálja. Hurban—Vajansky kisvárosi története, amely apróra kidolgozott, részletező rajz a szlovák ifjúság küzdelméről és az intelligencia közönybe, pletykákba fulásáról. Valóságos kis miniatűr végzettragédia. Ugy hat reánk, mintha valami a sötétbe zuhanna. A szűk körbe ólmosodó gondolat plasztikus irodalmi művészete ez az elbeszélés. Ugyanígyen Martin Kukučinnak mai, humorosra, zsánerekpre rajzolt falusi története is, amelynek öreg, falusi baktere: Juro Tutura, a falusi hangulat valóságosan megelevenedett karakterképe.

Karel Čapek, a modern cseh író mondta egy tanulmányában, hogy a szlovák irodalom a falu, a vidék, a primitív kollektivitás irodalma. Valóban a vidék irodalma, a népé! S lehet ez a kis, két milliónál alig több lelket számláló nép lelkéhez őszintébben közeledni, mint irodalmán át, amelyet már a belőlük szellemileg kiemelkedett és a kultúra szabadabb levegőjében, szélesebb mozgási körben élő modern fiataljai írnak.

Európa nem ismeri a japán elbeszélőirodalmat, legfeljebb csak annyit, amennyit Lafcadio Hearn leíró erejével hozzánk közelebb hozott. Sokáig a japán érzésvilág és szokás is ismeretlen volt előttünk s amit tudni véltünk, azt csak Claude Farrère keleti impresszióju regényeiből vagy Pierre Loti törékeny finomságu exotikus novelláiból merítettük. A japán mitológiának, a Sintónak egyes részletei ugyan ismertek, s ezek, mint a homéroszi époszok, évszázadokig az egyetlen forrás, amiből az ázsiai szigetország szellemvilágára és kulturájára következtethetünk. A »Kodsoki« miteszgyűjtemény volt, a Krisztus utáni VII. századból ered és ebben, a mi világfelfogásunktól teljesen elütő mondakörben már sok a vers, az »istenek dalai«, amelyeknek ritmikusan ismétlődő természetmotívumaiban fátyolszerű finom, sokszor a lelki értelem csodás filozófiájáig érő líra van. Ennek a korszaknak lírai antológiája a »Manyosú«. Négyezeröttszáz vers. Japán költői génuszának máig is nagyszerű gyűjteménye ez és mindaz, amit a buddhista világszemléletben forrott kínai költői technika a japán lírából formált — Hitomaro fenséges ódái, Okura megható szociális versei, Jakamosi fájdalomkból felszakadó szívhangja és Akahitonak, az áhitatos miniatűr-festőkre emlékeztető természetképei — tulajdonképpen évszázadokon át alig változott. Csak a nyelv szépült, a líra eszközei lettek finomabbak és értek a tökéletességig, a tizenhetedik század nagy költőjéig: Matsuo Bashóig, aki Szent Ferenchez hasonlóan, szegénységben, nélkülözésben járt az utakon és életével, mélységes tartalmu lírájával valóságos költői szektát teremtett.

A prózairodalom romantikus mesékkel indult, majd heroikus történetekben szélesült, de az európai értelemben vett elbeszélés csak Bakin regényeiben tűnt fel, aki a múlt század derekán írott munkáiban, fantáziája korlátlan eszközeivel, az eszmék és a materialisztikus élet között tátonog úrt az örök isteni forrásokhoz való visszatéréssel próbálja ki-föltteni.

Hogy a japán elbeszélő irodalmat a magyar közönség is megismerhesse, japán-dekameronjával, a Nyugat vállalkozott. A dekameron tíz japán elbeszélést közöl, hogy avval csillapítsa egyre fokozódó, türelmetlen kíváncsiságunkat, amellyel a modern Japán szellemi értékei felé fordulunk. Az antológia komoly meglepetés, de érzékeny csodálódás is. Meglepetés azért, mert íróik az európai irodalom minden dekadenciáját, izmust ismervén, csodálatos lelki finomsággal s esztétikai alázatossággal tudtak az európai hatás és a japán eredetiség között diszkrét határvonalat húzni, de csodálódás is, mert a novellák még sem oly oktatások, amelyekből Japán hatalmas gazdasági és a világ kulturájára expansívan ható jelentőségére következtethetnénk. Egyet azonban megdönthetetlenül megálapíthatunk: A japán lélek kivételesen nemes gondolkozása, heroizmusa minden novellában mély kifejezésre jut és a finom természetképek érzésheli jelenségein át a mindig tiszta életformát kereső japán lelki fénye mutatkozik meg. Kikucsi Kán novellája, a »Kettős öngyilkosság«, mint a novellák legtöbbször, a gésák negyedébe visz bennünket, ahol az inspekciós ügyész a szálnalmas, nyomorult életű nő halott újjáira visszahuzza az o'csó pecsétgyűrűt, amit a teaház tulajdonosnője a holttest újjáról levett. Szívvel, lélekkel demonstratív ez az írás Alázat a szegény, szerencsétlen páriák felé. *Satomi* Ton elbeszélése a »Morajló hullámok«, csodálatos érzékenységu, pszichológiai írás. Dekadenciájával bátran besorozhatnánk a legújabb francia elbeszélő irodalomba is és csak finom természetleírásai: — »az őszi nap hirtelen lebukik, mint egy vödör, amelyet a kutba ejtenek«, — témája emlékeztetnek japán voltára. Egy jómódu kereskedő családjától elhidegül és egy fiatal gésaleányt szeret. Ez az elbeszélés, amit az író egy reggeli felkelés zavaros, morcos, meditáló hangulatában ír meg, hogy az európai hatással vergődő lelki diagnózisát, szívverése pontos cardiogramját leplezetlenül tárja elénk. Az antológia nagy élménye, a negyven évvel ezelőtt, huszonegy éves korában elhunyt írónőnek, *Higucsi* Icsijónak elbeszélése, a »Borongó felhők«. Egy szegény, nyomorgó munkás, aki sovány garasait egy híres gésára pazarolja, feleségét, gyermekét elkergeti. Ennyi az egész, semmivel sem több, azonban így is méltó a japáni nagy női írók mélységéhez, meglepő filozófiai távlataihoz, a legnagyobb japán írónőnek, *Murasaki* Szikibunak aszkétikus szelleméhez, aki különös képességek birtokában, megírta a japáni prózának azt a nagy remekét, amelyet erotikus részletei miatt még Japánban is alig ismernek. *Higucsi* Icsijut a nyomor, a szenvedés és a küzdelem tette íróvá és a *Joshivara* kis gésáinak lelkéből ez a szenzibilis írónő is sokat meglátott, amit csak csodálatos tapintata, izlése egyszerűsített valósággá.

A dekameron szerkesztését, fordítását *Thein* Alfréd, egy a világirodalom kitűnően informált esztétikusa végezte, akinek különös érdeme, hogy a mai japán lélek átformálódását, válságát nem kezdte el. Olyannak mutatta, amilyen. Eredetiségének szétmállásában és irodalma, lelki világa industrializálódásának áradatában, ami lelket, érzést, irodalmat éppen úgy átformál és standardizál, mint európai irodalmunkét.

Beograd, 1937. március.

Kázmér Ernő

ZILAHY LAJOS:

A FEGYVEREK VISSZANÉZNEK

(Athenaeum)

Gyulai Pál vetette valamikor Jókai szemére, hogy regényeinek cselekményét a levegőbe ragadja, hogy nem törődik az élet reális szabályaival s regényeiben sok a meseszerű. Ezt lehet mondani Lilahy Lajos legújabb regényéről is. Propaganda írásról van szó, mely Zilahy pacifizmusát hirdeti s a háború ellen forduló emberszeretet tanát. A könyv színes és mozgalmas s néhány bágyadtabb részt kivéve, végsvégig érdekes. Sok mindent látunk és hallunk, ami polgári fül számára elérhetetlen. Látjuk a pénz szörnyű hatalmát, megismerkedünk egy félelmetes arányu vagyon tulajdonosával, látjuk a kispolgári elfogás számára roppant pazarlónak látszó életmódot, paloták, estélyek, színházak, nagyvállalatok belső életét: mindezt színes és lebilincselő leírásban, amelyről — úgy érzem — hogy helyszíni tanulmányok után készült.

Ennek a regénynek három főhőse van: a pénz, a szerelem és a háború.

Balder, a gigászi arányokban termelő fegyvergyáros, egyszerre szolgálja mind a hármát. Kettőt le tud győzni, a harmadikat nem. A szerelem erősebb nála és tönkreteszi a vasakaratu, zseniális embert. A fő motívum valószínűtlen: Balder beleszeret egy másodrendű operaénekesnőbe, egy férjes nőbe, aki az egyik háziestélyen Jeritza helyett beugrik. Valószínűtlen, hogy a színész a házasságból lelkiismereti kérdést csinál s végül is megszökik a házasság elől, mely Európa egyik leggazdagabb emberének feleségévé tenné. Zilahy azonban olyan meggyőző erővel írja meg ezt, hogy nem vitatkozhatunk vele. A vak férj iránt érzett részvét erősebb, mint a gazdagság után való vágyakozás. Tima, a színész, kivételes lény, aki egy magasrendű lélek védett bástyájáról tekint alá az életre. Szeme meg se rebben, mikor a repülőgépen halálos veszedelemben forog; szokatlan lelki erő van benne: nem fél senkitől, semmitől, önmagától sem. Megtalálta az »ut«-at, amely a lélek nyugalmához vezet. A nő imponál Baldernek, a milliomos nagyurnak, aki nem tudja miért vonzódik az ismeretlen magyar színésznőhöz, s miért szervez számára

titokban igen nagy költséggel hangverseny körutat. Angliában és Franciaországban, míg végül barát-nőjének halála után — akit egy berlini szállodában, ismeretlen gigolo meggyilkol — rájön arra, hogy a színésznőt szereti és nőül is akarja venni. A nászut elől a színésznő megszökik és vissza szalad vak férjéhez. Ez a vesztesség megtöri Baldert. Nem tud többé dolgozni, lassanként elveszti érdeklődését a pénz iránt, vállalatait elhanyagolja s Afrikába megy vadászni, ahonnan győztesen tér vissza. Kis, éjjeli korcsmákban ül Párisban, ahol antimilitaristákkal ismerkedik össze, míg végül ő, a hadiszállító, meggyőződéses pacifistává válik, aki vagyonát a mozgalomra hagyja. Szinte egy új Nobel lesz belőle.

A regény befejezése kőröszakolt, point. Balder Párisból Bécsbe utazik, ahol mulasztásai miatt haditörvénytörés elé állítják és lövegekkel a legújabb típusú fegyverekkel, melyeket ő szállított az államnak, Balder maga is akarja halálát, mert megdorodott mindentől: a pénztől, mely nem tette boldoggá, a szerelemtől, melyben nem volt szerencséje. Balder pacifista lett: meghalt az eszméért, mint az első keresztények.

BÖRCSÖK ERZSÉBET:

VÁNDOR A NISAVÁNÁL

NOVELLÁK

Minerva kiadás

»Szökik a hegyektől, a fenyegető folyótól, saját magától... és mindentől, ami itt kedves volt.«

Ez az idézet vezeti be a könyvet

A regényben sok a mesészerű. De még ebben is van különbség. Van jó mese és rossz. Senki sem fogja pl. elhinni, hogy valaki Párisból Bécsbe repül, hogy a hadbírótság elé álljon. Ez íróasztalspekuláció, melyre a regény csattanós befejezése és a tendencia miatt volt szükség.

A könyv a z emberszeretet szolgálatában áll s helyenként majdnem próféta. Pafnikov orosz pacifista — mintha maga volna az író. Nem papirosfigura, hanem eleven valóság. A színésznő azonban nem a legszerencsésebben megrajzolt alakja a regénynek; tendenciózus s emellett nincs sexappealje. Zilahy ezzel nem törődött s őszintén szólva az olvasó sem. Számára a gondolat volt a fontos s ez a regényben a legjobb. Majdnem biblikus erővel beszél, az emberiség jövőjéről, a fegyverekről, gázzról, háborúról, Istenről. Zilahyban van valami apostoliszerű: »a hitnek mélynek és tisztának kell lennie. Meg kell tudni halni érte. Több, szebb, nagyobb, mint ez a rongyos földi lét, amely szívbajjal, rákkal, éremeszesedéssel vagy valami szerencsétlenséggel végződik. Lenézni ezt az életet. És felnézni erre a hitre. Ez az Isten«.

Ambrus Balázs

és tényleg, ennél jellemzőbbet én sem mondhatok róla. A szerző nyilván ösztönszerűleg érzi, hogy mi bántja, ösztönszerűleg, belső kényszerből írta le a fenti sorokat és ösztönszerűleg választotta is ki ícészetül a könyve elé, mint legtalálhatóbb és legvalószínűbb összefoglalását annak, ami az írásai célját meghatározza. A könyv minden sora és elfojtott sólaja mögött bel-

ső haiszolettség bujkál. Ez a hajszaltság készíteti menekülésre, el mindentől, az írásba és el az írástól is, mely nem váltja meg és jelentheti számára a nyugalomnak és biztonságnak azt az oázisát, amelyen a lábait megvethetné. Börcsök Erzsébet, lélekben, hazátlan földönfutója a létnek. Gyökerei, amelyekkel megkapaszkodhatna benne, elsorvadtak, nem találja helyét a teremtés rendjében. Menekülése nem cél, hanem kényszer. Valahogy úgy fejezhetné ki a lelkiállapotát, hogy ott, ahol ő van, sohasem jó, mert ő is ott van. A jelene elől menekül.

Vannak emberek, akiknek nincs életük. Jelenükkel meghasonlottak, nem vállalnak közösséget vele, a kapcsolatuk valahol megszakadt mindazzal, ami önmagukhoz és mágon keresztül a világhoz fűzte őket s a kényszer, amelyet ez a helyzet számukra jelent, ahhoz az állapothoz hasonló, amelyet a méhmagzat a megszületése előtti időben betölt. Mindazzal, ami térben és időben történik, nincs természetes kapcsolata. A körülményei tétlen várakozásra kárhoztatják és ő úgy függ e várakozásai pókhálófonalán, mint valami láthatatlan köldökzsinóron. Átmeneti életet él. Előgadja, megemészti a táplálékát, érez, szenved, lélegzik, de tevékenységet és ezen túlmenő érdeketséget nem vállal. Indifferens. Áthidalhatatlan szakadék választja el az élettől, elkárhozott lélek, mérő bolyongás és céltalanság, akít csak az a csoda válthatna meg, ha egy napon mégis sikerülne megszületnie, másodizben is, mindent elől kezdnie, vagy legalább is ott,

ahol a szerves kapcsolat közte és az élete közt megszakadt.

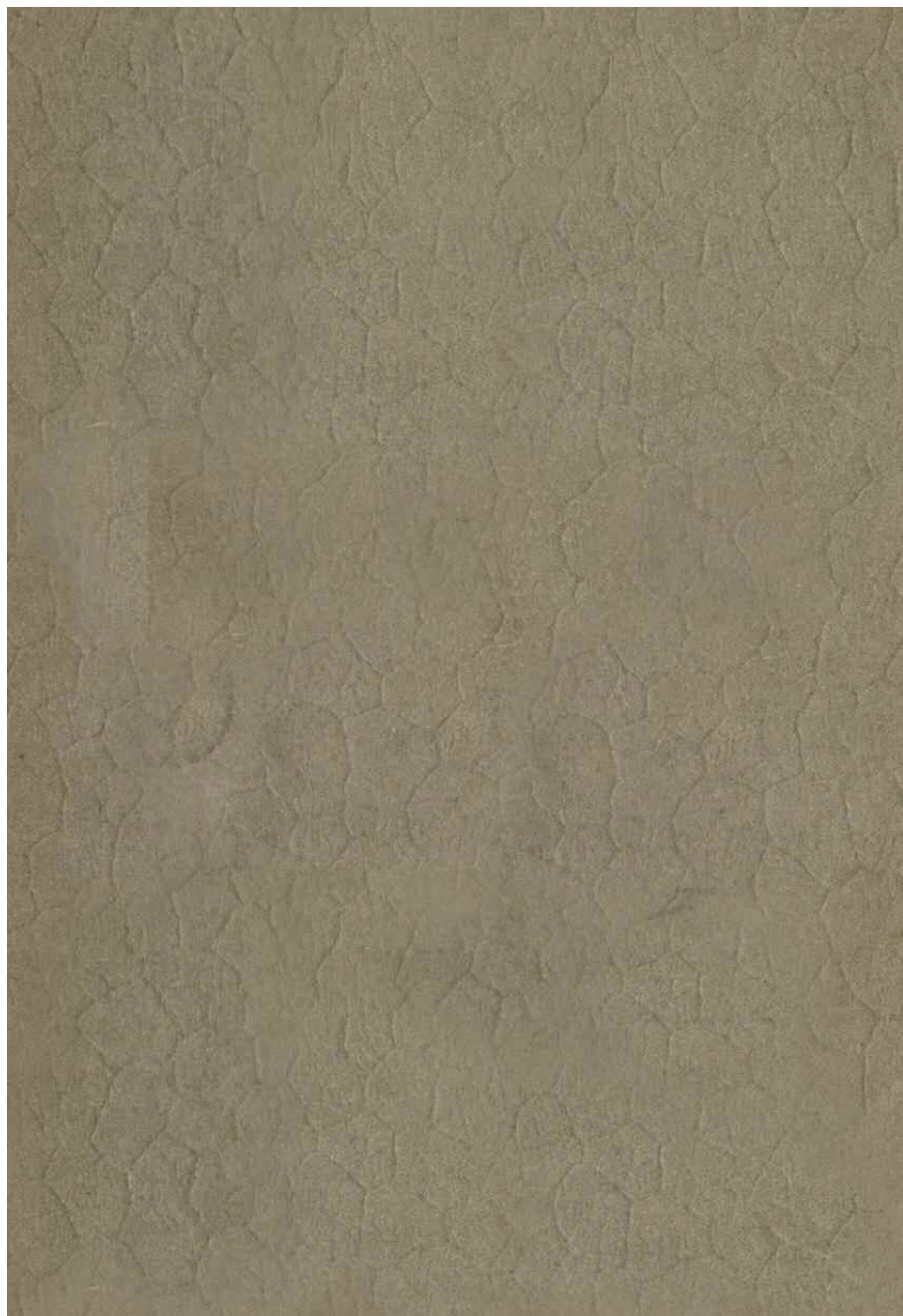
Ez a meghasonlottság a kulcsa az írásainak. Börcsök Erzsébet örök átutazóban van két életállomás, céltalanság és céltalanság között s ha megáll is itt-ott, azt sem azért teszi, hogy megállapodjék. Ki sem csomagol, hogy ne kelljen ismét becsomagolnia. Sehoh a jelen láza, lelkendezése, tett- és szerepvállalása. A multjából él, minden érzését, beicegzettségét, szerelmes lelkesedését egy letűnt, eisüllyedt világból, ifjusága és gyermekkora élmény- emlékeiből meríti, vagy idegen emberek tüzhelyén melegszik, idegen sorsok életét éli, tisztára úgy, mint akinek nincs saját tüzhelye és saját élete! Vigasztalan és reménytelen hazátlanság ez. Börcsök Erzsébet írásának alaphangulatából a hervadás és enyészet kesernyős illata terjeng, mintha megiault holmik és elsárgult levelek közt kotorászna az ember egy hagyatott szobában. (Egyetlen kimagányos, Istentől és embertől e-vétel talán a »Cigány Lenka« című elbeszélése). Mosolya fáradt, akaratát tétovázó, kedélye már-már annyira ment minden földi salaktól és ember: indulattól, oly tiszta földöntúli, valósággal szent, hogy idegennek érezzük magunktól s inkább tiszteljük, mint szeretjük. Legmeghittebb és legemberibb közelségében is úgy hat, mint a késő ősz bágyadt verőfénye, mely már nem serkent vad erjedésre és rügyfakadásra, csak melenget és valami távoli megnevezhetetlen sóvárgás emlékéét visszhangozza.

Írásai kivételes értéket képviselnek irodalmunkban. Addig a határig, ameddig önmaga fölött ura-

kodnia megadatott, meglepően öntudatos és céltudatos. Formailag találkozunk apróbb félresiklásokkal, de tulajdonképeni koncepcióját sohasem téveszti szem elől. Ha csiszolatlan gyöngyök is ezek, de egytől-egyig igazgyöngyök, amelyek közt néhány gyönyörűen csiszolt is akad. (Pl. a »Zsuzsó«.) Nem forradalmár, nem fenyeget belső lázadások, ösztönösen alkalmazkodik a készenkapott vagy inkább felkínálkozó formákhoz és ezekben igyekszik önmagára találni. Ösztönös alkotó, hivatottsága minden kétségen felülálló pozitívum. Nem szolgálja, prosztituáltja, mindenre kapható kétes existenciája az írói dicsőségnek, olyan, aki szellemi

bukfencekben, önmagáértvaló eredetieskedésben és hasonlókban hajszolja a sikert. Nem alkuszik meg és adja össze magát minden jöttment eszménnyel. Jelleme, izlése, emelkedettsége és lojalitása oly erények, amelyek a legnagyobb kísértések és megpróbáltatások óráiban is megóvják attól, hogy emberi és írói eszményeihez hűtlenné legyen. Társasága, közéletének sajátos és lényétől elidegeníthetetlen varázsa felemelő élmény az olvasó és elsősorban azok számára, akik hajlamosak arra, hogy lelkivilágának ösztönös rezcüléseit, ezt a különös, apadt zenét a magukénak érezzék.

Kisbéry János

1937 MÁJUS

KALANGYA

2. SZÁM

Odgovorni urednik: SZIRMAI KÁROLY

A KALANGYA minden közleményéért írója felel. — Szerkesztik:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE

Felelős szerkesztő és kiadó: SZIRMAI KÁROLY. Szerkesztőség és kiadóhivatal
postai cím Novi Vrbász 2 (Šećerana)

A szerkesztőség kéziratokat nem küld vissza.

Štampa Minerva D. D. nyomása — Za stampariju
odgovara — a nyomásért felel: Nagy Aleksandar